

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra české literatury

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Spolupráce veřejné knihovny a mateřské školy: Vícepřípadová studie
Cooperation between a Public Library and Kinderkarten: A Multiplecase
Study

Hana Hajduchová

Vedoucí práce: PhDr. Veronika Laufková, Ph.D.

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: Učitelství pro mateřské školy

Odevzdáním této bakalářské práce na téma *Spolupráce veřejné knihovny a mateřské školy: Vícepřípadová studie* potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha 11. 7. 2022

Tímto textem děkuji své vedoucí práce PhDr. Veronice Laufkové Ph. D. za připomínky, cenné rady a trpělivost při psaní této bakalářské práce. Děkuji všem účastníkům výzkumu za ochotu a spolupráci.

ABSTRAKT

Bakalářská práce s cílem popsat reálný stav a možnosti spolupráce veřejné knihovny a mateřské školy v podpoře čtenářství dětí předškolního věku se zabývá rozvojem čtenářství dětí předškolního věku, popisuje mateřské školy v podpoře čtenářství a stav veřejných knihoven ve vztahu k dítěti předškolního věku. S ohledem na zvolené téma a cíl práce jsem využila kvalitativní výzkum, konkrétně desing případové studie, který popisuje spolupráci tří mateřských škol s veřejnou knihovnou. Jako metoda sběru dat byl využit polostrukturovaný hloubkový rozhovor a obsahová analýza čtenářských prostředí v mateřských školách a knihovně. Z výsledků výzkumu je patrné, že mateřské školy navozují spolupráci s veřejnými knihovnami především proto, aby se děti seznámily s prostředím knihovny, což je pro knihovny výhodné ke zvyšování počtů svých čtenářů.

KLÍČOVÁ SLOVA

čtenářství dětí předškolního věku, veřejné knihovny, mateřská škola, vícepřípadová studie

ABSTRACT

Bachelor's thesis aims to describe the actual state and options for cooperation between a public library and a kindergarten. The thesis is focused on supporting preschool children in reading. The text is interested in developing reading habits in preschool children and describes the kindergartens, their support in this topic and the state of the public libraries in relation to the preschool children. In respect of the chosen subject and the aim of the thesis, used methods are quality research, specifically design of the case study containing cooperation of three kindergartens and the public library. Data are collected using half structured in-depth interview and content analysis of spaces for readers in the kindergarten and the public library. From the research outcome it is clear that the kindergarten stimulate cooperation with the public libraries especially for introducing children to the library's space. This action is also beneficial for the public library in the rise of readers.

KEYWORDS

reading of preschool children, public library, kindergarten, multiplecase study

Obsah

Úvod a cíl práce.....	7
1 Čtenářství dětí předškolního věku	8
1.1 Literatura pro děti	10
2 Mateřské školy a čtenářství	12
2.1 Mateřská škola	12
2.2 Rozvoj čtenářství v mateřských školách.....	12
2.2.1 Analýza RVP PV ve vztahu k čtenářské pregramotnosti	15
3 Veřejné knihovny	17
3.1 Historie veřejných knihoven a knihovnictví.....	17
3.1.1 Ukotvení veřejných knihoven.....	18
3.2 Současnost veřejných knihoven.....	20
3.2.1 Vzdělávací role knihoven a spolupráce se školstvím	20
3.3 Působení knihoven na dětského čtenáře	21
3.3.1 Práva dětského čtenáře z pohledu knihovnice.....	22
3.3.2 Oddělení pro děti ve veřejných knihovnách	24
3.3.3 Dětské akce na podporu čtenářství dětí předškolního věku	24
4 Praktická část.....	27
4.1 Cíl praktické části	27
4.2 Metody sběru dat	28
4.2.1 Analýza kvalitativních dat.....	30
5 Charakteristika vybraných případů a jejich obsahová analýza.....	31
5.1 MŠ u pobočky.....	31
5.2 MŠ předměstí.....	34
5.3 MŠ u knihovny.....	36

5.4	Městská knihovna v Jihočeském kraji	37
6	Vyhodnocení výzkumných otázek.....	38
6.1	Jakým způsobem spolupracuje MŠ s veřejnou knihovnou?	38
6.1.1	Jaké aktivity nabízí veřejná knihovna mateřským školám	39
6.1.2	K jakým účelům třídy MŠ dochází do knihovny.....	40
6.1.3	Jak často mateřská škola navštěvuje veřejnou knihovnu.....	41
6.1.4	Jaké knihy si pedagogové MŠ půjčují ve veřejné knihovně.....	42
6.1.5	Jaké aktivity vzniklé ze spolupráce veřejné knihovny a mateřské školy jsou u dětí nejvíce oblíbené	43
6.1.6	Jaký vliv má spolupráce veřejné knihovny a mateřské školy na čtenářství dětí	44
	Diskuse	46
	Závěr.....	48
	Seznam použitých informačních zdrojů	50
	Seznam příloh.....	53

Úvod a cíl práce

Ačkoliv knihovny v českých zemích řadíme do gesce Ministerstva kultury, oblast vzdělávání byla svěřena primárně Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy. Ve strategiích obou ministerstev doposud nenalezneme společný rámec ve spolupráci škol a knihoven. Okrajově nalezneme knihovny v dokumentu *Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+* jako role neformálního vzdělávání. V Koncepti rozvoje knihoven v České republice na léta 2021–2027 s výhledem do roku 2030 (2020) je knihovna viděna jako partner škol všech stupňů včetně těch preprimárních.

Jakožto absolventka informačních služeb (knihovnictví) a současná studentka studijního programu Učitelství pro mateřské školy jsem chtěla spojit dvě instituce – knihovnu a mateřskou školu a zmapovat jejich stav spolupráce a soužití.

Cílem této bakalářské práce s názvem „Spolupráce veřejné knihovny a mateřské školy: Vícepřípadová studie“ je popsat reálný stav a možnosti spolupráce veřejné knihovny a mateřské školy v podpoře čtenářství dětí předškolního věku.

Teoretická část se věnuje čtenářství dětí předškolního věku, kde vymezují termíny jako čtenář a dítě předškolního věku a zaměřuji se na literaturu pro děti a její žánry, které hrají roli nejenom v mateřských školách, ale i ve veřejných knihovnách. Dále pokračuji definicí mateřské školy a snažím se popsat stav čtenářství prostřednictvím čtenářských koutků, čtenářskou pregramotností. Analyzován je i *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání* ve vztahu ke čtenářství. Stejně tak definuji veřejné knihovny na základě Mezinárodní federace knihovnických asociací a institucí (IFLA) a věnuji se veřejným knihovnám od historie do současnosti.

V praktické části s ohledem na zvolené téma a cíl práce jsem využila kvalitativní výzkum, konkrétně desing případové studie, který popisuje spolupráci tří mateřských škol s veřejnou knihovnou. Jako metoda sběru dat byl využit polostrukturovaný hloubkový rozhovor a obsahová analýza čtenářských prostředí v mateřských školách a vybrané knihovně.

1 Čtenářství dětí předškolního věku

S pojmem čtenářství se setkáváme nejčastěji v souvislosti s dětskou populací při cíleném rozvíjení četby za pomoci školy, knihoven a jiných vzdělávacích institucí. Obecně je čtenář ten, kdo deklaruje, že čte knihy, je uživatelem knih a jiných písemných dokumentů a jeho mediální dovednost je směřována ke čtení neboli aktivitě zaměřené na knihy a jejich duševní přisvojování [Trávníček, 2007].

V minulosti uměla číst jen malá část populace, ale dnes je bezpodmínečný požadavek, aby se tuto dovednost naučily všechny děti. Tradičně je výuka čtení připisována k první třídě základních škol, kde si dítě dovednost čtení osvojí a dále rozvíjí. Aby dítě mělo v první třídě vhodný start, je potřeba čtenářské návyky získávat už v předškolním období [Mertin, Gillernová, 2015] či dříve. Děti se čtenáři nestávají samy od sebe. Dominantou je rodina, která by měla dítě v oblasti čtenářství podporovat a vzbuzovat zájem o knihy od narození. Svůj vliv má i škola, kde se děti učí číst, porozumět textu a hovořit o knížkách. Podporu čtenářství ovlivňují i veřejné knihovny, které se v České republice můžou chlubit hustou sítí. Veřejné knihovny ve spolupráci se školou a rodinou pomáhají rozvíjet dětské čtenářství nejen prostřednictvím půjčování knih, ale také na základě různých akcí, besed a projektů. Aby se dětské čtenářství mohlo podporovat a dále rozvíjet, je důležité vědět, jak se čtenářství u dětí formuje a jaký vztah mají děti ke knihám a čtenářství.

Od roku 2010 proběhla v České republice dvě výzkumná šetření, která na sebe navazují. Cílem výzkumu *České děti jako čtenáři v roce 2013* bylo podrobně zmapovat české čtenářství v rámci ostatních volnočasových aktivit dětí, vztah ke knihám, vliv rodinného a školního prostředí a jakou roli v rozvoji čtenářství hrají knihy. Výzkumné šetření *České děti jako čtenáři v roce 2017* navazuje po čtyřech letech na první výzkum a snaží se zmapovat změny ke kterým v oblastech došlo. Výzkum se zabývá třemi věkovými skupinami: mladší školní děti ve věku 6-8 let, starší děti ve věku 9-14 let, mládež ve věku 15-19 let. [Friedlanderová a spol., 2018]. Ačkoliv věk 6 let v mateřské škole řadíme do období předškolního, ve výzkumu je brán jako mladší školní věk – tedy 1. a 2. třída základní školy, kde se děti učí číst a tuto dovednost zdokonalují.

Jelikož se šetření nevztahuje ke čtenářům předškolního věku, zmíním členění Homolové [2009], která rozděluje čtenářství na dvě etapy – nečtenářské období, kterým rozumíme

předškolní věk, kdy jsou děti rozděleny ještě na mladší (do 3 let) a starší (3–6 let). Druhou etapou je čtenářská etapa (školní věk), tu rozdělujeme na mladší školní věk – prepubescenci (1. období 6–8 let a 2. období 9–10 let) a starší školní věk – pubescenci (1. období 11–12 let a 2. období 13–15 let).

Charakteristika dítěte předškolního věku

Podle vývojové psychologie tím rozumíme dítě ve věku 3-6 let. Matějček [2005] zmiňuje, že nejde o období přechodné. Termín „předškolní“ sice označuje období před školou, ale studie dokazují, že přechodné období má dítě až v mladším školním věku. V období předškolního věku dítě vospívá po všech stránkách. Dítě začíná používat různé nástroje, jako je příbor, tužka, kniha nebo nůžky a další pomůcky.

Erikson označoval předškolní věk jako období iniciativy, kdy dominantou tohoto období je aktivita a sebeprosazení. Aktivita je sama o sobě cílem, teprve po dosažení určité úrovně se stává aktivita prostředkem k dosažení cíle. Primárním úkolem je rozvíjení takzvané účelné aktivity, která musí být nějakým způsobem regulována. Na konci batolecího období si dítě začíná uvědomovat samo sebe a v průběhu předškolního věku si svou identitu formuluje především podle rodičů a jejich postojů, které pozoruje a hodnotí. Důležitou roli hrají i předměty, kterými je dítě obklopeno, také vrstevníci, se kterými dítě začíná navazovat kontakty nejenom v mateřské škole. Ve vrstevnické skupině dochází k diferenciaci a specifikaci sociálních rolí, kde se dítě právě na základě aktivity snaží prosadit a získat pocit úspěšnosti. U starších dětí se tak začínáme setkávat se soupeřivostí jako sociálně únosnou transformací agresivity. Ve skupině vrstevníků si také dítě vybírá i svého kamaráda, kdy výběr ovlivňují zjevné znaky a situační fakty – pohlaví, zevnějšek (vzhled, výška...), vlastnictví nějakého předmětu. Předškolní věk ale není charakteristický jen stabilizací vlastní pozice a diferenciací vztahů. Důležitou roli hraje i kognitivní vývoj neboli vývoj poznávacích procesů. Pro předškolní věk je typické intuitivní uvažování, které ještě není regulováno logikou. Dítě svou představivost uzpůsobuje zkušenostem i aktuálním potřebám [Vágnerová, 2005]. Často bývá obtížné pro dítě oddělit skutečnost od fantazie, kterou získá například při čtení pohádek, ale pro jeho rozvoj je velmi důležitá.

Kdy se dítě učí číst? Podle Matějčka [2005] v normách psychického vývoje dítěte, které pocházejí z dvacátých let minulého století, máme čtyři základní položky: Pro dítě v 15 měsících je běžné a normální, že po obrázcích sahá, jako by je chtělo vzít do ruky. V 18 měsících se začíná na některé obrázky zaměřovat zvláště pozorně a aspoň na jeden dokáže správně ukázat nebo jej pojmenovat. Dítě v tomto období začíná více vnímat svět a lidi kolem sebe a upíná pozornost na věci, které ho zajímají nejvíce (dopravní prostředky, zvířata...). Pokud se dítě s knihou setkává častěji či pravidelně, dokáže obracet stránky – po dvou nebo po třech. Ve 24 měsících už dokáže obracet stránky po jedné, jeho jemná motorika je vyvinutější a dítě dokáže ukázat a pojmenovat více jak 5 obrázků správně. Čtení dětí předškolního věku začíná prohlížením obrázků a obracením stránek. Dítě vnímá obrázky jako symboly – není to skutečná věc ani model. Obrázky tedy představují pro dítě obrázkové písmo a prvním čtením tohoto písma je ukazování a pojmenování. Repertoár obrázkových symbolů se postupně zvětšuje a k otázce „co je to?“ se přidává otázka „co dělá?“ a dítě začíná podstatná jména obohacovat o slovesa. Starší děti, převážně předškolního věku, začínají poznávat a jmenovat symboly jednotlivých písmen naší abecedy a pokud je dokážou vyjmenovat ve správném pořadí, vyjde jim z toho slovo.

1.1 Literatura pro děti

Literatura určená dětskému čtenáři zahrnuje mnoho forem i žánrů, a tak i v dětské literatuře se setkáváme s prózou, poezií a dramatem. Specifikem této literatury je výchovně vzdělávací aspekt, ze strany autorů i nakladatelství. Navrátilová [2018] uvádí, že rozlišujeme z hlediska záměru cílové skupiny čtenářů, dva druhy textů – intencionální literaturu, která je záměrně napsaná pro dětského čtenáře, a neintencionální literaturu, která byla míněna pro dospělého čtenáře, ale v průběhu let našla své využití u dětských čtenářů, a to například v podobě pohádek bratří Grimmů. Literární texty mají obsahově estetickou kvalitu, díky čemuž literatura umožňuje dětem estetické vnímání, ovlivňuje jejich vztah ke knihám, jednotlivým příběhům a podporuje fantazii a sdílení prožitku spojených s textem. [Navrátilová, 2018]. Zdrojem kvalitní literatury nám může být internetový katalog *Nejlepší knihy dětem*, v němž každoročně doporučují nové české knihy pro děti a mládež či udělované ceny za literaturu pro děti a mládež, jako je *Cena Hanse Christiana Andersena*, *Zlatá stuha*,

Magnesia Litera, SUK – čtete všichni na podporu čtenářství či soutěž *Nejkrásnější česká kniha* a další.

Mezi literární žánry pro děti předškolního věku můžeme podle **Encyklopedie literárních žánrů** [2004] zařadit:

Říkadlo – krátký poetický žánr, preferující rytmické efekty. Neřídí se logikou a věcnou souvislostí, ale potřebou rytmu a rýmu. Typickými prostředky jsou novotvary (elce-pelce), moleniny a citoslovce. S říkadly se děti setkávají od útlého věku a díky jejich krátkosti a výrazovým prostředkům se stávají prvními texty, které dítě ovládá samo. Říkadla nejčastěji spojujeme s lidovou tvorbou, dětskou hrou či rozpočítadly.

Poezie – literární druh s volnou, zejména jazykovou imaginací ve formě verše. Jedná se o autorskou tvorbu, často se skrytým významem. Mezi autory můžeme zařadit Alenu Zimovou a její *Básničky pro radost*.

Pohádka – zpravidla prozaický žánr vytvářející odlehlý čarovný svět, který se vymyká přírodním zákonům. V pohádce nenalezneme časová fakta, nýbrž slovní spojení jako *tenkrát*, *kdysy* a neurčité prostředí *kdesi*, ačkoliv často vycházejí z historek. V pohádkovém prostředí z pravidla vítězí dobro nad zlem. Rozlišujeme dva druhy pohádek:

- **Lidová/folklorní** – kterou Navrátilová [2018] označila jako neintencionální, tedy původně určenou dospělým. Tyto pohádky jsou odvozeny z rodových mýtů, spojených s bolestnou zkouškou odolnosti, s představou dočasné symbolické smrti se znovuzrozením. Nejčastěji se setkáváme u dětí v předškolním věku se zvířecí pohádkou, která bývá často mravoučná, ale pohádky, kde vystupují zvířata jako protagonisté se často mění v bajky. Pohádky opírající se o biblické postavy jsou často nazývané jako legendární.
- **Autorská pohádka** – je oproti lidové tvorbě mnohem mladší, ale též se opírá o fantazijní svět – neskutečnost. Taková pohádka je výrazná tvůrčí osobností autora a lidovou tradici vědomě překračuje. V pohádkách současných autorů se často setkáváme s reálnými prvky a kouzelné motivy se stávají součástí každodenní reality.

2 Mateřské školy a čtenářství

Podporovat čtenářství v předškolních institucích můžeme hned několika způsoby. Je potřeba si ale uvědomit, zda jde o upevnění návyku čtenářství a zálibu ke knihám, či o rozvoj dovednosti, která nám později usnadní počátky čtení, psaní, počítání v první třídě základní školy. V mateřských školách by se měly oba způsoby prolínat a učitelé by si měli uvědomovat, že pouhé čtení před odpoledním spánkem nestačí.

2.1 Mateřská škola

Mateřská škola je zařízení předškolního typu pro děti od tří do šesti/sedmi let, kdy poslední rok před nástupem do školy je rok povinný. Po Sametové revoluci roku 1989 docházelo k všeobecnému uvolnění, tendenci hledání nových cest a programů ve školství. Dnes tak máme pluralitu vzdělávacích programů a rodiče dětí mohou vybírat z velkého množství modelů organizace předškolních zařízení. Veřejné mateřské školy, tedy školy v síti škol Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT), vytvářejí svůj Školní vzdělávací program v souladu s Rámcovým vzdělávacím programem pro předškolní vzdělávání (RVP PV).

Podle Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání [2021] je úkolem předškolního vzdělávání doplňovat a podporovat rodinnou výchovu a v úzké vazbě na ni pomáhat dítěti zajistit prostředí s dostatkem podnětů k jeho aktivnímu rozvíjení a učení. Důležitým úkolem je maximální podpora v individuálním rozvoji každého dítěte a vytvářet mu dobré předpoklady pro pokračování ve vzdělávání.

2.2 Rozvoj čtenářství v mateřských školách

Vytvářet čtenářsky podnětné prostředí v mateřských školách lze několika způsoby, avšak důležitým aspektem učitele v mateřské škole je být dítěti vzorem a sám si číst. Též je důležité si uvědomovat, že čtení při odpoledním odpočinku nestačí, protože se děti aktivně nezapojují a nepřemýšlí o textu. Proto bychom měli pracovat s knihou při řízených činnostech, kde se zaměřujeme též na čtenářskou pregramotnost, ale může být i dramatizace. Součástí celoroční aktivity může být vytvoření čtenářského deníku, tedy zapisování pohádek, které společně přečteme. Mít ve škole knihovnu s kvalitní dětskou literaturou a časopisy v dosahu dětí a vést je k prohlížení, čtení a diskutování o knihách a nechávat dětem prostor pro volnou

hru s knihou [Laufková, Goldmanová, 2020] nás přivádí na vhodný čtenářský koutek, který by měl být v každé třídě.

Čtenářské prostředí a jeho tvorba

Při snaze zlepšit dětské čtenářské návyky by měl pedagog zaujmout estetickým prostředím, jelikož si děti užijí čtení v přátelském prostředí pravděpodobně více. Prostředí, které působí neuspořádaně a chaoticky, může mít negativní vliv k motivaci čtení dětí předškolního věku [Chou, Cheng, Cheng 2016]. Čtenářský koutek – v České republice je to místo pro ukládání knih (knihovnička), často bývá umístěn v hracím prostoru. V cizích zemích čtenářský koutek chápou v širším pojetí jako prostor pro veškerou aktivitu s knížkou [Laufková, 2020]. Čtenářský koutek by měl být umístěn ve světlém místě, nejlépe u okna. Mělo by to být místo pohodlné na prohlížení i předčítání, kde mohou být polštáře či pohovka. Knihovna by měla být odstupňována tak, aby na knížky dosáhly i ty nejmenší děti. Knihy mohou být v poličkách nebo přepravkách, ale děti by na ně měly vidět. Mezi kvalitní knihy (v počtu osm až deset knih na jedno dítě) by neměly chybět ani časopisy [Těthalová, 2018]. Čtenářský koutek by měl být přístupný všem – může se v něm odpočívat, ale i studovat. Základní škola Cerekvice nad Loučnou vybuodovala svůj čtenářský koutek, ke kterému využila vypsáního finančního grantu. Koutek škola využívá nejenom k individuální četbě, ale také při různých významných událostech souvisejících nejenom se čtenářstvím. Významnou aktivitou školy je spolupráce s rodiči, kdy rodiče doma s dětmi čtou a v rámci vodění dětí do školy přijdou s dětmi až do třídy, kde v ranním kruhu představují knihu, kterou doma se svým dítětem čtou [Víšková, 2011]. Tento projekt základní školy je velice přínosný pro podporu dětského čtenářství, jelikož má-li mateřská škola budovat u dítěte vztah ke knize a čtenářskou gramotnost, je potřeba, aby základní školy a další stupně vzdělávání v tomto návyku pokračovaly.

Využívání významných dat a událostí k rozvoji čtenářství

Dalšími způsoby, jak podporovat čtenářsky podnětné prostředí, je zapojení do čtenářských projektů jako je Noc s Andersenem, Celé Česko čte dětem, Záložka, Čtení pomáhá, den Dětské knihy nebo International Book Giving Day, ale školy si mohou vytvářet vlastní čtenářské projekty a akce.

Spolupráce s dalšími institucemi

Nedílnou součástí dnešní společnosti jsou knihovny, které můžeme s dětmi nejenom navštěvovat, ale využívat jejich programy nebo si půjčovat knihy do mateřské školy. Pedagogové v předškolních zařízeních by měli brát ohled na dětské postoje ke čtení. Příběhy rozvíjíme emoce dětí a sociální a emocionální aspekty mají velký dopad na dětské čtenářské návyky.

Čtenářská pregramotnost jako výchovně-vzdělávací proces

Čtenářství úzce souvisí se čtenářskou gramotností, která je považována v 21. století za zásadní dovednost vzdělávání a kvůli tomu je pravidelně testována v rámci výzkumných studií PISA a PIRLS [Friedlanderová a spol., 2018]. U dětí předškolního věku rozvíjíme předpoklady pro čtenářskou gramotnost. Jde o soubor postupně se rozvíjejících předpokladů pro čtení a psaní u dětí před nástupem do školy, tedy rozvoj předčtenářských dovedností, kterými chceme dosáhnout:

1. K vytváření vlastních vztahů a postojů

Dítě by se mělo aktivně zajímat o knihy, časopisy, mít zájem o psanou řeč a mít snahu tyto texty „přečíst“. Radovat se z příběhů a umět zacházet s knihou s úctou a zažívat radost z poznávání světa kolem sebe.

2. K získávání vědomostí, dovedností a návyků

Dítě by mělo být uvědomělé v tom, že čtení je cesta k zábavě i získání informací a můžeme tak objevit mnoho neznámých tajemství. Dítě by si mělo ukotvit návyky, že čteme zleva doprava, shora dolů atd a porozumět sdělením, které nesou konkrétní informace či chápat jednoduché pohádky [Švejdrová, 2019, str.5].

U dětí podporujeme celou řadu dalších dovedností, klíčových kompetencí a schopnost kritického myšlení. Rozvoj čtenářské gramotnosti nezávisí pouze na učitelkách, ale předpokládá spolupráci na jejím rozvoji s rodinou, knihovnou a dalšími vzdělávacími institucemi. Mezi složky čtenářské gramotnosti patří: vztah ke čtení, sdílení – vyjádření reakce na četbu, vyhledávání a porovnávání informací v textu, aplikace neboli využití informací v reálném životu, vysuzování a hodnocení závěrů a schopnost reflektovat záměr vlastního čtení (metakognice) [Laufková, Goldmanová, 2020].

2.2.1 Analýza RVP PV ve vztahu k čtenářské pregramotnosti

V Rámcovém vzdělávací programu pro předškolní vzdělávání (2021) se s termínem čtenářská pregramotnost setkáme pouze ve slovníčku použitých výrazů. Ačkoliv termín není výslovně uveden, dotýká se o klíčové kompetence i vzdělávací oblasti. Klíčové kompetence označují soubory předpokládaných vědomostí, schopností, postojů i hodnot, které jsou důležité pro osobní rozvoj každého jedince a čtenářská pregramotnost se o ně opírá v každém bodě:

- **Kompetence k učení** – dítě zkoumá, pozoruje, objevuje, všímá si souvislostí, používá znaky a symboly, klade otázky, soustředí se na činnost a dobírá se k výsledku
- **Kompetence k řešení problémů** – využívání dosavadních zkušeností, zapojování fantazie i představivosti, objevuje nové možnosti, rozlišuje řešení, nebojí se dělat chyby
- **Kompetence komunikativní** – dítě ovládá dovednosti předcházející čtení a psaní, zná pohádky a umí stručně převyprávět děj, je schopné odpovědět na otázky, které se vztahují ke čtenému textu, naslouchá čtenému nebo vyprávěnému příběhu, ovládá řeč, domluví se gesty i slovy
- **Kompetence sociální a personální** – dítě samostatně rozhoduje o svých aktivitách, je schopné vytvořit si názor a vyjádřit ho, chápe odlišnost mezi lidmi, je tolerantní
- **Kompetence činnostní a občanské** – dítě své činnosti plánuje, organizuje, řídí a vyhodnocuje, má zájem o druhé a dění kolem sebe

Pět vzdělávacích oblastí, kdy každá má své dílčí vzdělávací cíle, vzdělávací nabídku a očekávané výstupy se opírají o čtenářskou pregramotnost tímto způsobem:

- **Dítě a jeho tělo** klade důraz na důležitost pohybového rozvoje pro budoucí čtení a psaní, tím rozumíme rozvoj jemné a hrubé motoriky jako koordinaci ruky a oka, rozvoj smyslů, manipulační činnosti či grafické činnosti, hudebně-pohybové hry a relaxační činnosti.

- **Dítě a jeho psychika** je rozdělena do tří podoblastí jako je „jazyk a řeč“, kde je čtenářská pregramotnost nejobsáhlejší (jazykové dovednosti, naslouchání, vnímání, rozvoj komunikativních dovedností verbálních i neverbálních). V podoblasti „poznávací schopnosti a funkce, představivost a fantazie, myšlenkové operace“ podporujeme paměť a pozornost, rozvoj zájmu o učení, vytváříme základy pro práci s informacemi. Podoblast „sebepojetí, city a vůle“ má dítě vést k poznání samo sebe, k rozvíjení pozitivních citů ve vztahu k sobě. Učitel by měl zajistit spokojenost a radost, ale také vytvořit činnosti, kde je potřeba samostatného vystupování, rozhodování, obhajování vlastních názorů i sebehodnocení.
- **Dítě a ten druhý** je pro čtenářskou pregramotnost zásadní při rozvoji prosociálního chování ve vztahu k ostatním lidem, rozvoj verbálních i neverbálních komunikativních dovedností a rozvoj kooperativních dovedností. Tento rozvoj opíráme o činnosti, kdy děti pracují ve dvojicích či skupinách, při četbě či poslechem pohádek s mravním ponaučením.
- **Dítě a společnost** se zaměřuje na rozvoj základních kulturně společenských postojů. U dětí tak podporujeme např. tvůrčí slovesné činnosti nebo literárně dramatické, které se zaměřují na tvořivost. Podstatnou roli hrají návštěvy prostor mimo mateřskou školu – knihovny, divadelní představení, kulturní akce.
- **Dítě a svět** nám umožňuje prozkoumávat kultury a světy pomocí příběhů, encyklopedií, divadelních představení a v dítěti tak vzbuzovat zájem a objevovat [Laufková, Goldmanová, 2020].

3 Veřejné knihovny

„Veřejná knihovna je místní branou do světa vědomostí a základním předpokladem celoživotního vzdělávání, nezávislého rozhodování a kulturního rozvoje jednotlivců i společenských skupin.“

[Manifest IFLA/UNESCO o veřejných knihovnách, 1994 in Koontz, Gubbin 2012, s. 15]

Knihovny se vyskytují v různých společnostech, kulturách a na různém vývojovém stupni. Veřejná knihovna je instituce, která zajišťuje přístup k vědomostem, informacím, uměleckým dílům a celoživotnímu vzdělávání prostřednictvím různých zdrojů a služeb. Je přístupná rovným způsobem každému jednotlivci společnosti. Knihovna je zřízena, podporována a dotována společností, a to buď prostřednictvím místní, regionální či národní správy nebo jinou formou společenské organizace. Cílem organizace je poskytovat služby různého druhu a zdroje, které se týkají vzdělávání, informací a osobního rozvoje. Vyhovět by veřejné knihovny měly potřebám všech věkových skupin společnosti. Důležitou roli hraje ve veřejném prostoru a místě pro setkávání vybavení knihoven, které by mělo být navrhováno tak, aby podporovalo společenské a kulturní aktivity obce. Knihovna bývá někdy nazývána jako „obývací obce“ [Koontz, Gubbin, 2012].

3.1 Historie veřejných knihoven a knihovnictví

První zmínka o knižní kultuře a knihovnictví se připisuje už do starověku. Mezi hospodářsky a kulturně vyspělé země patří Egypt, Mezopotámie, Antické Řecko, Římská říše, Čína a Islámský svět [Cejpek, 2002].

Egypt řadíme k nejstarším vyspělým kulturám už od 4. tisíciletí před naším letopočtem díky úrodné deltě řeky Nilu. Egypťané začali vytvářet výjevové texty, kdy sled obrázků vyjadřuje různé výjevy a scény. Brzy tak dospívají k obrázkovému písmu neboli hieroglyfům – ty byly ryty do kamenné nebo dřevěné plochy. Právě ke starověkému Egyptu se připisuje zmínka o první veřejné knihovně, ale existence se pouze předpokládá, jelikož se nedochovali žádné důkazy. Veřejné knihovny byly pravděpodobně součástí chrámových komplexů. S knihovnou se tedy setkáváme v 7. století před naším letopočtem. Jedná se o Aššurbanipalovu knihovnu v Ninive. Tuto knihovnu často považujeme za nejstarší nám známou. Skládá se z osobní sbírky krále Aššurbanipala a ze státního archivu. V knihovním

fondu bychom našli hlavně díla babylonského písemnictví, především modlitby, zaklínadla, zákony, bajky, eposy, legendy (Epos o Gilgamešovi). Antické Řecko a Římská říše nám přináší zmínky o Alexandrijské knihovně, která byla především střediskem knižní kultury antického světa a považována byla a je za symbol vzdělanosti. Tato knihovna dnes funguje jako veřejná a univerzitní. Alexandrijské knihovně se snažila vyrovnat knihovna Pergamská, která se vyjímalala bohatě zdobena sochami [Cejpek, 2002].

Do období středověku řadíme tři typy knihoven – klášterní, univerzitní, soukromé. Knihovny umístěné v kláštrech jsou označovány jako „pultové knihovny“ kdy se knihy vykládaly na pulty nebo lavice a vzácnější knihy byly připoutány řetězy. Knihovníci byli označováni jako archiváři, protože jejich hlavním úkolem bylo uchovávat a ochraňovat knihy. Za český středověký klášter považujeme Strahovský klášter. Ve 12. století roste počet vzdělaných lidí a vznikají univerzity a při nich knihovny, které jsou společenskými předpoklady. Kniha se stává zbožím a drahý pergamen nahrazuje papír. Soukromé a panovnické knihovny vznikaly na šlechtických a panských dvorech v omezené míře. K vytvoření opravdové panovnické knihovny došlo za Přemysla II. Jejím obsahem byly převážně vědecká díla a cizí provenience [Cejpek, 2002].

V českých zemích najdeme počátky veřejného knihovnictví v období osvícenství za vlády Marie Terezie (1740-1780) a Josefa II. (1780-1790). Cílem bylo rozšíření vzdělanosti do širších vrstev společnosti, a to se povedlo roku 1777, kdy byla založena pražská Univerzitní knihovna, která byla zpřístupněna veřejnosti [Cejpek, 2002].

Koncem 18. století se objevují první veřejné půjčovny knih, ale šlo spíše o výtěžnou činnost knihkupců, kteří rozdělili své sklady na knihy prodejné a knihy půjčované měšťanům za poplatek. Knihovny pro vzdělávání a zábavu nejen měšťanům, ale i venkovským obyvatelům vznikají v českých zemích průběžně v 19. století od počátku národního obrození [Kubíček, 2019].

3.1.1 Ukotvení veřejných knihoven

Ustavení Československa v říjnu 1918 přineslo mnoho legislativních změn. V červenci 1919 byl přijat zákon o veřejných knihovnách obecních, dnes označován jako první knihovní zákon. Tento zákon ukládal obcím zřízení veřejných knihoven s naučnou i zábavnou literaturou. Zákon byl považován za pokrokový a rozvoj knihovnictví hrál významnou roli

[Kubíček, 2018]. V prvním desetiletí první republiky byl požadavek nového zákona v podstatě splněn a růst veřejných knihoven a jejich svazků přibýval. Ačkoliv se rok 1929 pyšnil hustou sítí veřejných knihoven, kdy jedna knihovna připadá na 813 obyvatel, praktické uplatnění zásady „knihovna v každé obci“ vedlo k tomu, že v knihovnách byly malé soubory knih. Též v roce 1929 zasáhla ničivě všechny sféry společenského života hospodářská krize. Knihovny v období druhé republiky plnili především roli politickou. Jejich úkolem zapojit se do přebudování státu a reagovat na aktuální dění. Zhoršující se politicko-společenská situace v Evropě a pocit národního ohrožení vyústily do všeobecné branné výchovy pro případ vypuknutí války. Knihovny se jako lidovými organizace podílely na branné výchově především v poskytování informací a literatury s touto tematikou. Období druhé republiky skončilo podepsáním Mnichovské dohody 1938 a ihned začalo docházet k potlačování české kultury a knihovnictví. Němci ničili a revidovali české knihovny a postupně se k nim začali přidávat i Poláci, kteří získali oblast Těšínska a české knihy pálili. Knihy, které se podařilo zachránit byly potají ukládány ve sklepech domácností i škol. Po druhé světové válce se u nás setkáváme s knihovnamy s volným výběrem, který už byl v jiných zemích běžný. Na našem území byl volný výběr oficiálně zaveden až v roce 1948 [Voborníková, 2016]. Právě v květnu 1948 se konal sjezd českých a slovenských knihovnických pracovníků v Brně. Důrazem tohoto sjezdu byl hlavně politický význam knihovnictví a nutnost soustavné práce se čtenářem v duchu komunistických idejí. Dalším tématem byly výzvy k očištění knihoven od titulů, které byly označeny jako literární braky nebo politicky závadné. Na sjezdu padl návrh na nový knihovnický zákon, ale k přijetí zákona došlo až v roce 1959. Tento zákon platil až do roku 2001, kdy byl nahrazen novým. V 50. letech je ve společnosti jedním z hlavních témat důležitost knihy. Lidové knihovnictví mělo české čtenáře vychovávat a propagovat mezi nimi novou socialistickou literaturu. Velký důraz byl kladen na plánování četby, kdy knihovníci učili čtenáře, jak postupovat od dějových struktur k ideovému jádru díla. V tomto období se setkáváme s masivní mediální propagací. Pracovníci knihoven navázali spolupráci se Svazem české mládeže, jejíž členové obcházeli domy a obyvatele přesvědčovali, aby se zaregistrovali v knihovně. Podle statistik se počet čtenářů v knihovnách zvýšil o 150-200 %, ale od podobných nátlakových akcí se postupem času upouštělo [Večeřová, 2017]. Sametová revoluce 1989 umožnila v knihovnách zavádění moderních reprografii, audiovizuální a výpočetní techniky,

kteří čtenáři zprostředkovávají rychlé informace [Kubíček, 2019]. V 90. letech se začal ve větších knihovnách objevovat internet a začátek 21. století mohli nabídnout internet i knihovny v malých městech. Veřejné knihovny se tak staly moderními, informačními, vzdělávacími a společensko-kulturními centry [Šimeček & Trávníček, 2014].

3.2 Současnost veřejných knihoven

V současné společnosti plní knihovna roli informační, kulturní a vzdělávací instituce, která shromažďuje, zpracovává a uchovává dokumenty dle potřeb uživatelů. Poskytuje knihovnické a informační služby. Každá knihovna má svého zřizovatele podle typu knihovny. Ministerstvo kultury zřizuje Národní knihovnu ČR, Knihovnu K. E. Macana a Moravskou zemskou knihovnu v Brně. Krajské knihovny zřizuje příslušný orgán kraje a základní knihovny (tzn. veřejné městské) příslušný orgán obce [Zákon 257/2001]. Sdružení knihoven ČR každoročně podněcuje a moderuje diskuse o aktuální a budoucí problematice knihoven. V koncepci rozvoje na léta 2021 až 2027 s výhledem do roku 2030 je dominantou fungování demokratické společnosti a svobodné myšlení. Na základní a tradiční kořeny budování komunitních knihoven se nabalují další výzvy a úkoly [Knihovny současnosti, 2021]. Současné knihovny a knihovnictví jsou podchyceny nejrůznějšími spolky, akcemi a soutěži na celostátní i zahraniční úrovni, do kterých se zapojují knihovní pracovníci i veřejnost.

3.2.1 Vzdělávací role knihoven a spolupráce se školstvím

České knihovny se opírají o speciální zákon, který nám říká, že je knihovna zařízení, které zaručuje rovný přístup všem bez rozdílů v poskytování veřejných knihovnických a informačních služeb, ale tím nám nezakotvuje vzdělávací roli v oblasti jednotlivých typů gramotností – čtenářská, digitální, mediální. Ačkoliv knihovny patří do gesce Ministerstva kultury (dále jen „MK“), oblast vzdělávání byla svěřena primárně Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen „MŠMT“). V důsledku tohoto dělení často programy na podporu vzdělávání (ekonomicky významné) s knihovnami nepočítají a vyskytují se tak pochybnosti, zda je možné knihovny považovat za vzdělávací instituce. Ve strategiích MŠMT a MK tak dosud nenalezneme společný rámec ve spolupráci škol, vzdělávacích institucí a knihoven. Velmi okrajově nalezneme zmíněné knihovny v *Hlavních směrech vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+* jako aktéra neformálního vzdělávání,

ačkoliv knihovny stejně jako školy rozvíjejí gramotnost, lokálně přispívají na snížení sociální exkluze a nerovnosti v přístupu ke kvalitnímu vzdělávání. V koncepci rozvoje knihoven v České republice je knihovna popsána jako partner škol všech stupňů, školských zařízení vědeckých institucí a dalších institucí ve vzdělávání. Součinnost s knihovnami je nezbytná pro formální vzdělávání od předškolního po terciální stupeň. Ve vizi 2030 je knihovna viděna jako nepostradatelný partner pro Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstvo práce a sociálních věcí, Ministerstvo pro místní rozvoj a povinnou součástí obsahu kurikulárních dokumentů všech stupňů. Knihovny se nemají soustředit pouze na čtenářství, literaturu a čtenářskou gramotnost, ale nabízet vzdělávací příležitosti do kurikula napříč všemi obory RVP a ve strategických cílech nalezneme jeden cíl s vidinou zřízení pracovní pozice specialistů na vzdělávání v knihovnách [Koncepce rozvoje, 2020].

3.3 Působení knihoven na dětského čtenáře

Po první světové válce začínaly do knihoven chodit i děti a ve 30. letech už to bylo běžné. Oddělení či prostor určený dětem byl však výjimkou. Knihovny ve velkých městech s financemi a kvalifikovanými knihovníky pořádaly i speciální akce určené dětem – besedy, výstavy, předčítání [Voborníková, 2016]. I přes to všechno byla ještě v roce 1940 dětská oddělení brána za jeden z problematických úkolů veřejných knihoven. Ve 40. letech hrála v oblasti dětského čtenáře roli tradice čtenářských klubů, které byly sdružovány okolo redakce dětského časopisu. Mezi nejdůležitější kluby patřily Foglarovi čtenářské kluby pod časopisem Mladý hlasatel a později svázán s časopisem Vpřed. Foglar vznik klubů inicioval a následně usměrňoval jejich činnost. Klub mohli založit nejméně čtyři členové, kteří od redakce obdrželi své klubové číslo, potvrzovací listinu a legitimaci klubovní známky, které byly tištěné na stránkách časopisu. Činnosti klubu byla vyhrazena strana v časopisu Vpřed, kde byly zveřejňovány zprávy o činnosti klubu. Mnoho klubů bylo pod dětskými organizacemi (např. Junákem, Svazem české mládeže) a kluby, které nebyly pod organizací musely každý měsíc podávat hlášení redakci o svých činnostech a aktivitách. Počátkem roku 1950 byly kluby rozptýleny a jejich existence už v časopisech nebyla připomínána [Večeřová, 2017].

Ústřední výbor Československého svazu mládeže připravil masovou akci „Fučíkův odznak“, která si kladla za cíl vést mladou generaci k četbě politické, hodnotné a krásné literatury a probudit tak ambice stát se uvědomělým budovatelem socialismu. Uchazeči o tento odznak měli přečíst 11 knih a zhlédnout 5 filmů (z toho 3 sovětské) a poté před zkušební komisí dokázat, že se v požadované literatuře orientují [Večeřová, 2017].

Roku 1999 byl vyhlášen program Knihovna 21. století (K21), do kterého knihovny mohly přihlásit projekty podporující regionální funkce a vzdělávací akce pro dětské čtenáře a mládež [Kubíček, 2019].

Dnešní veřejná knihovna by měla vyhovět potřebám všech věkových kategorií. Zvláště důležité je uspokojování potřeb dětí a mládeže, jelikož je-li budován určitý vztah od raného dětství, pravděpodobně se táhne s člověkem do stáří. Děti pak mohou povzbuzovat dospělé, aby navštěvovali knihovny. Knihovny zajišťují velké množství materiálů a akcí, čímž dětem umožňují prožívat radost z četby a objevování poznatků. Děti by se měly učit, jak nejlépe využívat knihovnu a pracovat s tištěnými i elektronickými zdroji. Aby knihovna získala dětské čtenáře, je potřeba pořádat nejrůznější akce na základě příběhů (storytelling) a aktivity související se službami a zdroji knihoven [Koontz, Gubbin 2012].

3.3.1 Práva dětského čtenáře z pohledu knihovnice

Knihovnice a spisovatelka Olga Černá [2014] ve své publikaci vysvětluje Pennacova práva čtenáře s ohledem na dětského čtenáře očima knihovnice. Vybrala jsem podstatná fakta, která se vztahují na děti předškolního věku a použila je do své práce:

Právo nečíst – knihovna nemá být dalším místem, kde jsou děti zkoušené ze čtení. Knížky mají být dětem nabídnuté tak, aby se v nich vyznali, uměli v nich listovat a hledat. Mnoho čtenářů chodí do knihovny odpočívat, využívat internet nebo psát úkoly. Knihovna je místem setkávání. Nenutíme děti, které sotva přejdou práh knihovny, aby si hned knížky půjčovaly a musely pak doložit, co si zapamatovaly. Děti předškolního věku až na výjimky číst ještě neumí, ale není to bariéra pro možnost chodit do knihovny.

Právo přeskakovat stránky – sám si vybrat co chci číst, nenutit číst knihy, které mají 600 stránek slovo od slova. U menších čtenářů se knihovnice snaží vybírat k předčítání knihy,

které nemají převyprávěné verze (Disney pohádky podle klasických Andersenových pohádek) nebo knížky psané primitivním jazykem. Nad těžším slovním spojením si děti mnohdy lámou hlavu a zkoušejí uhodnout, co znamenají. Kvalitní literatura nám tedy nabízí i některé pasáže vynechat či přeskočit.

Právo knihu nedočíst – knihovna může dítěti nabídnout knihu, která by ho mohla zaujmout, ale nemusí to vyjít, a to pak nepřikládáme za vinu dítěti ani knize. Nedočtená kniha se vrátí do regálu a čeká, až si ji najde někdo jiný a se čtenářem můžeme hledat dál.

Právo číst tutěž knihu znovu – u malých dětí často dochází k tomu, že chtějí stále slyšet jednu, a to samou pohádku, pořád do kola. Čtenáři se ke knihám vrací nebo nad nimi tráví více času, protože si chtějí připomenout, který pocit při čtení měli.

Právo číst cokoliv – výběr knihy samotného dítěte, do kterého nemá nikdo mluvit. Fond knihovny by měl být postaven na zájmu čtenáře a sebevíc je něco kýč, ale čtenáře to baví, v knihovně by to mělo zůstat.

Právo na bovarysmus (choroba přenosná textem) – u dětí vcelku pochopitelné. Hranice mezi reálným světem a vymyšleným světem mizí, všechny děti chtějí kouzelné hůlky nebo být ženou upíra. Tuto (jinými slovy) čtenářskou módu by dítěti neměla brát knihovnice, ani jiný dospělý. Naopak může být u dítěte podporována.

Právo číst kdekoliv – má opravdu každý, ale pokud toto právo poukážeme právě na knihovnou, můžeme přizpůsobit více útulných míst pro čtení. Pennac totiž v knize vypráví o vojákově, který chtěl denně uklízet záchody, protože si tam mohl v klidu číst, ale jak sama Černá v knize uvádí, to se v knihovně uskutečnit nemůže.

Právo jen tak listovat – jak jinak si vybrat knihu, co bude stát za to? *S listováním se setkáváme u dětí od útlého věku. Jak uváděl Matějček, dítě už ve 24 měsících dokáže obracet stránky po jedné. Listování a prohlížení obrázků pro tak malé dítě představuje čtení.*

Právo číst nahlas – jen málo dětí si v předškolním věku samy nahlas něco přečtou. Rodič nejčastěji předčítá dítěti večer před usínáním, ale knihovnice předčítá skupině dětí. Pokud chce skupinu zaujmout musí i jí text zajímat, ale zároveň sledovat jak a do jaké míry ho děti vnímají. Soustředěnost je opravdu důležitá, protože i předčítající může utéct myšlenkami pryč.

Právo mlčet – pokud s dětmi něco čteme, měli bychom o tom i mluvit. To by pro dítě měla být možnost něco říct, ale ne povinnost. Pro mnoho čtenářů, nejen těch dětských je obtížné mluvit o dojmech a zážitku z četby.

Podle Olgy Černé [2014] se Daniel Pennac v mnohém shoduje s Václavem Mertinem (český psycholog). Ve shrnutí je tedy důležitý osobní příklad, porozumění dětem a volnost ve výběru knih s případnou pomocí. Velmi důležitý je respekt k odlišnosti a neztracování „nečtenářů“.

3.3.2 Oddělení pro děti ve veřejných knihovnách

V dnešních prostorách veřejných knihoven se setkáváme s rozdělením fondu dle zaměření. Aby knihovny uspokojily děti stejně jako dospělé, vznikají tak oddělení pro děti a mládež či najdeme samostatné pobočky – Knihovny pro děti a mládež. Oddělení pro děti má být příjemným místem nejenom pro půjčování knih, ale i pro odpočinek, čtení a psaní úkolů. Požadavky na prostředí, jsou v podstatě stejné, jako na čtenářské koutky ve školách, jak již uváděla Víšková [2011] viz kapitola 2.2 Čtenářství v mateřských školách.

3.3.3 Dětské akce na podporu čtenářství dětí předškolního věku

Pro tuto kapitolu jsem vybrala nejznámější celostátní akce na podporu čtenářství dětí předškolního věku, na kterých se podílejí veřejné knihy.

Bookstart – s knížkou do života

V roce 2018 se Svaz knihovníků a informačních pracovníků ČR (SKIP) společně se 120 knihovnami v ČR připojil k tomuto mezinárodnímu projektu **Bookstart** pilotní verzi vlastního projektu **S knížkou do života**. Jde o projekt určen novorozencům – dětem do 3 let. V rámci projektu rodiče dostávají pro děti dárkové sety – startovací balíček a pravidelně se setkávají v knihovně. Nejde pouze o zábavné akce pro batolata, ale především o podporu jejich pregramotnosti a motivování rodičů, aby tuto schopnost u dětí dále rozvíjeli [Houšková& Laufková, 2018].

Noc s Andersenem

Vznikla v roce 2000 při příležitosti výročí narození Hanse Christiana Andersena v knihovně v Uherském hradišti, odkud se rozšířila do dalších knihoven a jiných institucí a stala se tak jednou nejznámějších celostátních akcí. Během této akce knihovny pořádají

pro školy/školky a jednotlivce v knihovnách různé soutěže, tvoření, předčítání knih a nocování, kde je navštěvují pohádkové postavy.¹

Březen – měsíc čtenářů

Jedná se o krátkodobou celostátní akci pod záštitou SKIP (Svaz knihovníků a informačních pracovníků ČR), která trvá od 1. do 31. března. Ačkoliv se březen jako Měsíc knihy slaví od roku 1955, první Březen – měsíc čtenářů proběhl v roce 2009 a od té doby probíhá kampaň každoročně. Akci organizují sekce veřejných knihoven a cílem je propagovat činnost a služby knihoven, podpořit čtenáře a zájemce o tyto služby. Tato akce je věnována všem skupinám obyvatel a každoročně se zapojuje přes 400 knihoven z celé České republiky. Jde především o prezentaci nově zavedených služeb jako je půjčování elektronických čteček knih nebo tabletů. U dětských čtenářů probíhají především akce na balení učebnic, seznámení s knihovnou nebo nejrůznější besedy.²

Celé Česko čte dětem

Je jedna z nejznámějších akcí pro děti v České republice. Jedná se o mediální kampaň na podporu emocionálního zdraví dětí a mládeže. Hlavní myšlenkou je číst svým dětem každý den minimálně 20 minut a tím nejenom posílit rodinné vazby, ale podpořit rozvoj představitivosti a paměť. Ačkoliv se nejedná především o akci pro knihovnu, kampaň nabízí celou škálu aktivit jako Čtení dětem v nemocnicích, Moje první kniha nebo Babička a dědeček do školky.³

Den pro dětskou knihu

Celostátní akce, kterou organizují veřejné knihovny pro své dětské čtenáře. Cílem je podpořit čtenářství a propagovat kvalitní knihy pro děti. Akce se koná převážně v sobotu

¹ O projektu. *Noc s Andersenem* [online]. Svaz knihovníků a informačních pracovníků, 2015 [cit. 2022-03-31]. Dostupné z: <http://www.nocsandersenem.cz/o-projektu.html>

² Březen - měsíc čtenářů. *Skip: Svaz knihovníků a informačních pracovníků ČR* [online]. Praha: Svaz knihovníků a informačních pracovníků České republiky (SKIP), 2021 [cit. 2022-06-15]. Dostupné z: <https://www.skipcr.cz/projekty/brezen-mesic-ctenaru>

³ *Celé Česko čte dětem* [online]. Ostrava: Railsformers, 2021 [cit. 2022-06-15]. Dostupné z: <https://celeceskoctedetem.cz/>

– den před adventní nedělí a je určena nejen dětem, ale i jejich rodičům a prarodičům, u kterých má být motivace dávat dětem knihy nejen jako dárky k Vánocům, ale i k jiným příležitostem. Pravidelně se zapojuje okolo 120 knihoven z celé ČR.⁴

Rosteme s knihou

Jedná se o projekt zaměřený na zvyšování čtenářské gramotnosti a získávání vztahu ke knihám a literatuře. Projekt podporuje snahu rodičů a zprostředkovává zkušenosti celého světa. Mezi projekty kampaně patří např. Dny dětského čtení, Souboj čtenářů, Čtenář na jevišti nebo Spisovatelé na jevišti.⁵

Mezi další projekty na podporu čtenářství můžeme zařadit Festival mladých nakladatelů – Tabook, pořádaný v Táboře, který není určen výhradně dětem, ale dětskému čtenáři nabízí speciální program po celou dobu festivalu „Tabook dětem“, kdy mají děti samostatně či v rámci školních skupin možnost účastnit se různých dílen, her v zákoutí ulic starého města na náměty knih či autogramiády českých i zahraničních autorů dětských knih. Jedná se tedy o nejznámější jihočeský knižní festival, na jehož přípravách se podílí i zdejší městská knihovna⁶, který se ale již konat nebude. Za zmínku stojí i literární festival určen dětem „Děti, čtete?“. V Liberci každoročně probíhá festival Dětského čtenářství.

⁴ Den pro dětskou knihu. *Skip: Svaz knihovníků a informačních pracovníků ČR* [online]. Praha: Svaz knihovníků a informačních pracovníků České republiky (SKIP), 2021 [cit. 2022-06-15]. Dostupné z: <https://www.skipcr.cz/projekty/brezen-mesic-ctenaru>

⁵ *Rosteme s knihou* [online]. Praha: Rosteme s knihou, 2021 [cit. 2022-06-15]. Dostupné z: <https://www.rostemesknihou.cz/>

⁶ Tabook festival. *Baobab* [online]. Praha: Baobab [cit. 2022-06-15]. Dostupné z: <https://www.baobab-books.net/tabook-festival>

4 Praktická část

Pro tuto bakalářskou práci jsem zvolila kvalitativní výzkum, jelikož se snažím popsat reálný stav spolupráce veřejné knihovny a mateřské školy. Kvalitativní výzkum byl zvolen proto, že umožňuje popsat malý problém do hloubky a detailně. Využívám design případové studie, konkrétně deskriptivní případová studie, která komplexně popisuje jev reálného života v kontextu a více případovou studii, kdy jsou zmapovány tři mateřské školy s ohledem na vzdálenost a spolupráci s knihovnou. Cílem této práce není vytvořit výzkum, ale popsat reálný stav, jak funguje spolupráce mateřských škol s veřejnou knihovnou.

Případem jsou tři mateřské školy v Jihočeském kraji, které byly vybrány na základě vzdálenosti od knihovny i spoluprací s ní. Tyto tři mateřské školy nesou v práci smyšlená jména, která jsou charakteristická pro jejich přístup k tématu práce.

4.1 Cíl praktické části

Vzhledem k tématu své bakalářské práce jsem si stanovila jeden hlavní cíl:

Popsat reálný stav a možnosti spolupráce veřejné knihovny a mateřské školy v podpoře čtenářství dětí.

K cíli jsem stanovila tyto **výzkumné otázky**:

Hlavní výzkumná otázka:

Jakým způsobem spolupracuje MŠ s veřejnou knihovnou?

Specifické výzkumné otázky:

- Jaké aktivity nabízí veřejná knihovna mateřským školám?
- K jakým účelům třídy MŠ dochází do knihovny?
- Jak často MŠ navštěvuje veřejnou knihovnu?
- Jaké knihy si pedagogové MŠ půjčují ve veřejné knihovně?
- Jaké aktivity vzniklé ze spolupráce veřejné knihovny a MŠ jsou u dětí nejvíce oblíbené?
- Jaký vliv má spolupráce veřejné knihovny a MŠ na čtenářství dětí?

4.2 Metody sběru dat

V této práci je používána triangulace dat neboli integrovaný výzkum, kdy je kombinováno více metod sběru dat pro tuto jednu studii. V této bakalářské práci měly být využity **tři metody**, ale jedna nebyla uskutečněna z důvodu doznívajících dopadů pandemie COVID-19.:

Obsahová analýza knih, artefaktů a dalších materiálů v MŠ a knihovně

K této metodě sběru dat mi hodně pomohla metoda druhá, tedy rozhovor s pedagogy, ale především jsem se zaměřila na zkoumání, pozorování a fotodokumentaci čtenářských koutků jako takových a jejich obsahu. Po domluvě s konkrétní učitelkou jsem měla možnost čtenářské prostředí zkoumat osobně v jedné či více třídách všech tří subjektů.

Rozhovor – polostrukturovaný hloubkový rozhovor s pedagogy mateřských škol, knihovnicí a skupinový rozhovor s dětmi

Pro tuto práci byl využit polostrukturovaný rozhovor, kdy jsem si zvolila základní tazatelské otázky, na základě kterých jsem se chtěla dozvědět potřebné informace. Otázky pro pedagogy jsem si rozdělila do dvou kategorií – čtenářství v MŠ, které mi zároveň pomohly i k obsahové analýze, a otázky na téma spolupráce s knihovnami. K otázkám jsem si zaznamenávala podstatné informace. Otázky s knihovnicí se zaměřovaly především na spolupráci s mateřskou školou. Celé rozhovory trvaly asi 15 minut. Vše podstatné jsem si zaznamenávala pomocí diktafonu a poté přepsala.

Skupinový rozhovor s dětmi jsem směřovala spíše na knihovnu jako instituci, ačkoliv původní plán byl směřovat rozhovor na lekci, které se děti zúčastnily.

- Tazatelské otázky pro pedagogy:
 - Máte ve třídách čtenářské koutky nebo jiný prostor s knihami, ke kterému mají děti volný přístup?
 - Myslíte si, že je důležité, aby ve třídách byly čtenářské koutky pro děti?
 - Máte v mateřské škole knihovnu s odbornou literaturou pro pedagogické pracovníky? Mohou si v ní knihy půjčovat i rodiče?

- Jak často ve škole pracujete s knihou? Jakým způsobem podporujete čtenářskou pregramotnost?
 - Navštěvujete s dětmi veřejnou knihovnu? Kolik akcí pořádaných knihovnou navštívíte ročně?
 - Jakým způsobem navozujete spolupráci s knihovnou? Oslovuje vás nebo vy ji?
 - Veřejná knihovna má na webu nabídku akcí, které pro MŠ pořádá. Znáte, jaké to jsou? A jaké akce navštěvujete?
 - K jakým účelům docházíte do knihovny?
 - Jaký vliv má spolupráce veřejné knihovny a mateřské školy na čtenářství dětí z vašeho pohledu?
 - Jaké aktivity pořádané knihovnou jsou u dětí nejvíce oblíbené?
- Tazatelské otázky pro knihovnici:
 - Kolik mateřských škol spolupracuje s dětským oddělením? A jak často knihovnu navštěvují za rok?
 - Máte povědomí o tom, zda se jedná o školky veřejné/soukromé/alternativní?
 - Jakým způsobem spolupráci veřejná knihovna s MŠ navozuje?
 - Jaké aktivity nabízí veřejná knihovna mateřským školám? Jsou i jiné, než vypsáné na webu knihovny?
 - K jakým účelům třídy MŠ dochází do knihovny z vašeho pohledu?
 - Jaké aktivity vzniklé ze spolupráce veřejné knihovny a mateřské školy jsou u dětí nejvíce oblíbené?
 - Jaký si myslíte, že mají veřejné knihovny vliv na čtenářství dětí předškolního věku?
- Tazatelské otázky pro děti:
 - Co je to knihovna?
 - Chodíte se školkou do knihovny?
 - Půjčujete si knížky domů knížky i s rodiči?
 - Co se ti na knihovně líbí nebo tě baví?

Nezúčastněné pozorování

Původním plánem pro tuto práci bylo nezúčastněné pozorování na knihovnou připravené lekci pro jednu z mateřských škol, na které by navazoval rozhovor s dětmi. Bohužel nebylo uskutečněno z důvodu doznívajících dopadů pandemie COVID-19. Metoda nebyla umožněna, jelikož nejprve nebylo možné se zúčastnit a později nastal časový skluz, kdy byla potřeba dohnat akce určené školám základním.

4.2.1 Analýza kvalitativních dat

Při analýze dat, které jsem získala z rozhovorů, návštěvou a pozorováním jsem pracovala s otevřeným kódováním (metoda „tužka papír“), kdy jsem se snažila vyznačit všechny podstatné informace v rozhovorech, které se jsem uskutečnila a poté jsem dané jednotky porovnávala a přidávala do tematických souvislostí, kterými jsem si odpovídala na výzkumné otázky.

Příklad otevřeného kódování:

Specifická výzkumná otázka: Jaký vliv má spolupráce veřejné knihovny a mateřské školy na čtenářství dětí?

MŠ u pobočky: *Děti si knížek půjčených z veřejné knihovny více váží, motivují je k zamyšlení nad tím, o čem si chci vlastně číst, protože tam musejí hledat podle námětů.*

Tuto větu jsem si označila slovním spojením „**váží si knih**“, jelikož se smysl výpovědi u pedagogů opakoval, použila jsem ho do výsledné odpovědi specificky výzkumné otázky.

Ve výsledcích jsou využívány hovorové výrazy respondentů – učitelek, knihovnic, dětí, které mám v textu vyznačené kurzívou.

5 Charakteristika vybraných případů a jejich obsahová analýza

Hlavním objektem je nejmenovaná městská knihovna v Jihočeském kraji, ke které jsem vybrala tři případy mateřských škol, které se liší vzdáleností i spoluprací s knihovnou. V této kapitole jednotlivé případy představím a popíšu jejich přístup k rozvoji čtenářství a návštěvě veřejné knihovny.

5.1 MŠ u pobočky

Tato mateřská škola je specifická tím, že má svou „učitelku knihovnici“, která zajišťuje knihy pro mateřskou školu – stará se o seznamy knih, které škola vlastní, pečlivě vybírá knihy, které budou koupeny a stará se o objednávky knih pro děti od Albatrosu. Každá třída má svůj malý čtenářský koutek, ve kterém nalezneme staré dětské knihy i z 50. let, jelikož u nových knih se bojí, že by se rychleji poničily. U každého koutku je sedací pytel, do kterého se děti mohou při čtení uvelebit.

Obrázek 1 Čtenářský koutek ve třídě MŠ u pobočky

Školka má svou knihovnu – místnost s policemi, kam si učitelky mohou chodit půjčovat knihy nejenom ty dětské, ale i odborné a časopisy. Půjčení odborné knihy umožňují i rodičům, ale tato služba není tolik využívána a podle učitelek chodí rodiče raději do knihovny, jelikož je hned vedle budovy MŠ.

Obrázek 2 MŠ u pobočky – knihovna pro pedagogy

Na začátku školního roku ředitelka zřídila na chodbě mateřské školy i místo, kde si rodiče mohou prohlížet dětskou literaturu, když čekají na děti, ale z počátku tato služba nebyla pochopena a knihy mizely.

Obrázek 3 MŠ u pobočky – tipy na knížky na chodbě mateřské školy

Tato mateřská škola, jak už z přiděleného názvu vyplývá, má hned vedle pobočku městské knihovny, kterou navštěvují.

Spolupráce MŠ u Pobočky a veřejné knihovny

Mateřská škola vlastní dva čtenářské průkazy do knihovny, které mohou využívat učitelé i děti. Děti z této školky chodí do knihovny docela často pro knihy po cestě z procházky. Pokud jde o nějakou lekci pořádanou knihovnou, oslovují učitelky knihovnici samy s ohledem na momentální situaci ve třídě, jako je téma nebo nemocnost dětí. Nejčastěji navštěvují lekce o tom, jak funguje knihovna, a jaký je rozdíl mezi knihou a obchodem s knihami. Starším dětem se i vysvětluje, jak vzniká kniha.

Knihovnice na pobočce u mateřské školy je velice ochotná a připraví si program odpovídající věku dětí, kam zapojuje předčítání z knih a práci s textem.

5.2 MŠ předměstí

Školka se nachází dál od centra, tedy dál od městské knihovny. Jedná se o jednotřídku pro 25 dětí o které se starají dvě učitelky. Mateřská škola spadá pod základní školu, se kterou sdílí zahradu. Třidu navštěvují děti od 2 do 6/7 let, které na to mají nárok na základě bydliště. Vnitřní prostor se skládá ze dvou tříd – třída pro odpočinek a třída s hračkami a stoly.

Tato mateřská škola nemá k dispozici čtenářský koutek pro děti, ale děti mají vymezenou jednu poličku mezi stavebnicemi, kde mají převážně lepoprela, které děti využívají spíše k vytváření ohrádek, silnic a překreslování obrázků, než ke čtení a prohlížení.

Obrázek 4 MŠ předměstí – knížky pro děti

Zároveň se v této třídě nachází i větší knihovna ve které nejsou pouze dětské knížky. Odbornou literaturu by si rodiče půjčit mohli, ale o tuto službu nemá nikdo zájem a podle slov učitelky si dnes stejně všichni všechno hledají na internetu.

Obrázek 5 MŠ předměstí – knihovna pro pedagogy

Literaturu učitelky do mateřské školy pořizují podle vlastní potřeby, pokud se jim nějaká dětská kniha líbí, koupí si jí. Odbornou literaturu nakupují podle potřeb a specifik dětí, ale už dlouho žádnou odbornou literaturu nepořídily a v jejich fondu jsou publikace převážně Zdeňka Matějčka.

Spolupráce MŠ předměstí a veřejné knihovny

Tato mateřská škola veřejnou knihovnu nenavštěvuje. Dojíždění s dětmi od dvou let by bylo příliš náročné, ale do dalšího školního roku spolupráci s knihovnou plánují. Učitelka by ráda jezdila do knihovny se skupinou předškoláků a mladší děti by zůstávaly v mateřské škole s druhou paní učitelkou.

Inspirací pro takto volenou spolupráci byla jedné učitelce jiná mateřská škola též z předměstí, ve které dříve pracovala. Do knihovny jezdily pouze starší děti, u kterých bylo jasné, že cestu zvládnou.

5.3 MŠ u knihovny

Tato mateřská škola se lokačně nachází nejbližší městské knihovně, tedy v centru města. Jedná se o tři třídní školku, kde jsou děti rozdělen podle věku. V každé třídě se nachází malá knihovnička, ve které jsou knihy napříč dětskými nakladatelstvími nejrůznějších vydání. U knihovničky není žádný sedací nábytek, a tak si děti mohou vzít knihu na koberec.

Bohužel mi nebylo umožněno si knihovnu ve třídě mateřské školy zdokumentovat, a tak jsem pro vzor vybrala obrázek knihovničky jiné školky, která má stejný nábytek, co se knihovny týče.

Obrázek 6 knihovna pro představu v MŠ u knihovny

Spolupráce MŠ u knihovny a veřejné knihovny

Tato mateřská škola navštěvuje s předškoláky knihovnu dvakrát do roka. Bohužel i předškoláci z této školky se do knihovny podívali poprvé letos na jaře a další návštěvu budou mít až jako žáci první třídy.

Každý rok navštěvují lekci k seznámení s knihovnou a pak záleží na domluvě učitelky a knihovnice. Některé roky navštívili knihovnu i třikrát za rok, díky kontaktu s paní knihovnicí, ale podle slov jedné paní učitelky: „na to teď po tom období můžeme vzpomínat s úsměvem a doufat, že se podíváme do knihovny hned na podzim.“

5.4 Městská knihovna v Jihočeském kraji

Nejmenovaná knihovna se nachází v jihočeském městě s přibližným počtem obyvatelů 34 tisíc a přes 5 000 lidí navštěvuje městskou knihovnu. Fond knihovny v roce 2021 vlastnil 174 645 knihovních jednotek, ale zapůjčit si čtenáři mohou i periodika, mapy, CD, filmy, elektronické čtečky, e-knihy i společenské hry.

Dětské oddělení – Knihovna pro děti a mládež

Dětské oddělení navštěvuje přes 700 čtenářů do 15 let, o které se starají tři knihovnice včetně té, která se stará o akce pro školy. Oddělení nabízí širokou nabídku knih českých i cizojazyčných, odbornou literaturu i periodika pro děti od nejtútlejšího věku přes mládež až po dospělé. Nejenom dětský čtenář si zde může zapůjčit společenské hry nebo tematické kufříky. Čím je knihovna specifická je Lékotéka – v knihovně pro děti a mládež si mohou čtenáři zapůjčit nejrůznější hry, hračky, didaktické pomůcky nebo hudební nástroje, které slouží k rozvoji jemné motoriky, smyslových dovedností, logickému myšlení

Obrázek 7 Městská knihovna – Lékotéka

a pomáhají zlepšovat další dovednosti, především u čtenářů se speciálními vzdělávacími potřebami.

Stát se čtenářem může dítě od narození, jelikož je knihovna zapojena do projektu Bookstart – s knížkou do života. Díky zapojení do projektu tak dítě získá čtenářský průkaz zdarma.

Vedle kulturních a vzdělávacích akcí pro děti a rodiče knihovna připravuje programy pro mateřské, základní, střední školy i školní družiny. Knihovna pro mateřské školy připravuje 5 druhů lekcí (viz. výsledky), které trvají maximálně 45 minut. Mezi lekce mi knihovnicko-informativní výchovy a hry s pohádkou knihovna řadí i programy s tématem vesmír, dětská divadélka a autorské čtení.

6 Vyhodnocení výzkumných otázek

V této kapitole na základě analýzy všech dat zodpovím výzkumné otázky, které jsou seřazeny tak, jak bylo uvedeno v kapitole 4.1 *Cíl praktické části* a budu se snažit popsat reálný stav spolupráce veřejné knihovny a mateřské školy.

6.1 Jakým způsobem spolupracuje MŠ s veřejnou knihovnou?

Mateřské školy využívají knihovny ke spolupráci především pro **lekce seznámení s knihovnou a jejím chodem**, které v mateřských školách nijak nenahradí. Estetické prostředí každé veřejné knihovny je autentické, stejně jako pracovník knihovny, který dětem předá nové informace a zkušenosti než pedagog.

Ačkoliv veřejná knihovna vybraná pro tuto práci nabízí na svém webu lekce určené mateřským školám, tradice spolupráce dvou institucí je převážně zasetá řadu let a každý rok se opakuje. Každý rok nové děti prochází stále prostředím knihovny, se kterou se seznamují, aby jim byla oporou do dalších let a obměnou jsou pouze aktivity, které se odvíjí od typu skupiny dětí.

Další možnosti spolupráce si pedagogové domlouvají v průběhu školního roku s knihovnicemi dle situací z integrovaných bloků a témat nebo podle nabídky knihovnice, která vychází z možností fondu a prostředí knihovny nebo financí. Všechny programy pořádané knihovnou mají školy zdarma a platí je knihovna.

Širší škála způsobů spolupráce veřejných knihoven a škol ale začíná až od první třídy, kdy veřejné knihovny na konci školního roku pasují žáky prvních tříd na čtenáře a tím si pojišťují vzrůst čtenářů do své instituce. Na rozdíl od mateřských škol ty základní spolupracují na dalších celostátních akcích, jako Noc s Andersenem.

Na základě analýzy výpovědí respondentů – učitelů a knihovnic – jde u dětí předškolního věku především o lekce **formou hry**, při které se snaží dětem dát pedagog i knihovník novou možnost vztahu s knihou.

6.1.1 Jaké aktivity nabízí veřejná knihovna mateřským školám

Veřejná knihovna, kterou jsem vybrala pro tuto práci, nabízí podle webových stránek 5 druhů lekcí, ze kterých si mateřské školy mohou vybírat, mezi které ale zapojují všelijaká divadélka či autorské čtení. Když jsem do rozhovoru zapojovala toto téma, účelně jsem specifikovala otázku na to, **zda se jedná i o jiné aktivity než na webu knihovny:** „*Jedná se teda předně o ty, co máme vypsané na webu, ale na některé lekce máme externisty nebo pořádáme divadýlka, ty na internetu nejsou. Právě lekce s naším externistou jsou moc hezké, ale finančně náročné, tak je využíváme hlavně u starších, kdy vlastně děti na základní škole dokážou více spolupracovat.*“

Nabídka lekcí pořádaných knihovnou pro mateřské školy:

- Knihovnicko-informativní výchova – poprvé v knihovně
= Seznámení s knihovnou a jejími pravidly, zajímavými knihami, prohlížení, čtení povídaní
- Vesmír pro MŠ
= Povídání si o Zemi, Měsíci, Slunci, o cestách do vesmíru, prohlížení knih na danou tematiku
- Hrajeme si s pohádkou
= Poznávání pohádek, schopnost komunikovat, přemýšlet, řešit různé situace na základě pohádky a vymýšlení vlastních pohádek

- Tematická dopoledne
= na základě domluvy s učitelkou se lze s dětmi sejít na povídání k různým tématům s využitím knih
- Čteme s nečtenáři
= lekce pro maximální počet 10 předškoláků, aktivita pro dvě knížky jednoho autora

„Na druhou stranu, co bychom měli odebrat z nabídky na webu, je čtení s nečtenáři. Na to se lidi neozývají a už je to tam dlouho a musela bych se na to znovu připravovat.“ Taková lekce musí být časově i na přípravu náročná, *jelikož je pouze pro 10 dětí. Já jsem tuto lekce nikdy nepořádala. Vymysleli ji kolegyně přede mnou a my jsme ji tam nechali. Ačkoliv jsem od nich dostala i nějaký prospekt, jak tuto akci pořádat, nikdy ji nikdo nechtěl a ani teď si úplně nevybavuji, co by to mělo obsahovat.“*

MŠ u pobočky navštěvuje pobočku, která si pro děti připravuje lekce též na téma seznámení s knihovnou, ale u starších dětí zapojují i vysvětlování, jak taková kniha vzniká. Tím, že pobočku navštěvují pouze dvě mateřské školy, domlouvají se mateřské školy s knihovnicí, které programy a lekce by chtěly v rámci svých tematických celků s dětmi dělat, a knihovnice zapojuje předčítání z různých knih a práci s textem.

Učitelky ze všech třech případů nemají ponětí o seznamu akcí, který má knihovna vypsaný na webových stránkách, nikdy nenavštívily web knihovny za účelem spolupráce. Podstatná je pro ně akce na seznámení s knihovnou, kterou si domluví osobně nebo telefonicky, jelikož už je to tradice v jejich mateřské škole a případně další lekce si domlouvají osobně.

6.1.2 K jakým účelům třídy MŠ dochází do knihovny

Podle knihovnice, která tyto akce pořádá, jde primárně o **seznámení s knihovnou**: *„Spíš bych řekla seznámení s knihovnou, protože to jim ve školce nenahradí, a i když jsme jim v kovidové době navrhli třeba něco online, tak o to nebyl takový zájem.“* Knihovnice i pedagogové se shodli na tom, že je důležité se hlavně s knihovnou seznámit, aby děti poznaly, že je jim tu dobře, prozkoumávaly a poznaly knížky jako zdroj nejenom informací: *„Když si s rodiči koupí knížku, dají za to peníze a vlastně se zavazují k tomu, že ji musí přečíst, kdežto knihovna jim umožňuje knihu vrátit, nezavazuje je k tomu, že ji musí přečíst“*

a přijde mi hrozně fajn, když se vlastně po těch lekcích děti do knihovny vrací s rodiči a ukazují jim jakou knihou si dnes dopoledne listovaly a jakou by si chtěly půjčit domů. “

Hlavním důvodem je tedy **seznámení s knihovnou a vztah ke knihám**, pokud se ale jedná i o jiné akce, odpovědi se shodovaly v tom, že děti potřebují změnu prostředí. Potřebují, aby na ně mluvil někdo jiný než jejich učitelka, pro kterou je zase příjemné, že program vede na chvíli někdo jiný než ona, což je logické, jelikož není odborníkem dané instituce.

Ani jedna z mateřských škol nemá pro děti ve třídách čtenářský koutek, který by měl být místem k odpočinku a zaujmul estetickým prostředím. V teoretické části vycházím z Těthalové [2018], která uvádí, že mezi kvalitní knihy v počtu 8 – 10 knih na jedno dítě by neměly chybět ani časopisy, ale ani to vybrané případy nesplňují, ale pro uspokojení jim to může nabídnout městská knihovna.

MŠ u pobočky dochází do knihovny za účelem půjčit si knihy. Třída, s jejichž paní učitelkou jsem dělala rozhovor, vlastní na třídu čtenářský průkaz, na který si mohou půjčovat učitelky i děti knížky do školky. Tento způsob mi přijde velice přínosný a myslím si, že by kartičky do veřejné knihovny měly být zhotoveny pro více mateřských škol nebo alespoň pro ty zřizované městem, stejně jako je městem zřizovaná knihovna.

6.1.3 Jak často mateřská škola navštěvuje veřejnou knihovnu

Vybrala jsem tři případy mateřských škol, které se liší od knihovny vzdáleností a spoluprací s ní. Dva případy mateřských škol zodpověděly, že knihovnu navštěvují **2x ročně**, ale jedna z tříd MŠ u pobočky si chodí do knihovny s dětmi půjčovat knihy. Třetí případ mateřské školy, který by měl začít spoluprací s knihovnou od nového školního roku, si představuje též návštěvu asi 2x ročně.

V rozhovoru s knihovnicí jsem otázku specifikovala tak, abych se dozvěděla, kolik mateřských škol z města spolupracuje s knihovnou: *„Jestli bych to měla říct teď odhadem, myslím si, že asi 5 mateřských škol. U té skupiny školkových dětí je to aspoň 1 za rok. Někdy přijdou dvakrát, ale to jsou spíš výjimky. Většinou uděláme nějaké obecné setkání, že poznají knihovnu a pak se domluvíme případně na dalších programech. “*

Nejčastěji chtějí školky knihovnu navštívit v březnu, kdy probíhá celostátní akce Březen – měsíc čtenářů a mnoho mateřských škol má v té době ve svém Školním vzdělávacím programu (ŠVP) téma knih a čtenářství.

Pokud se jedná o jednu návštěvu knihovny, převážně jde právě o knihovnicko-informativní výchovy. O další návštěvy si říkají učitelky samy a ty více aktivní si do knihovny telefonují, že by nějakou aktivitu chtěly. Nastává tak situace, že některé školky knihovnu navštěvují pravidelněji, a to, když přijde nějaký externista. Knihovna volá předně školkám, na které mají telefonní čísla. *„Školky to mají zadarmo, financuje to knihovna, takže na tyto akce jsme oslovovali učitelky, ale je těžké vybrat školky které pozvete a které ne. Tím, že spolupráci probíhají dlouho, tak už ale víme, o co mají ty dané paní učitelky zájem. Když se vlastně podívám o rok zpět, tak jsme vyhovovaly jenom na vyžádání, protože ještě teď na podzim jsme doháněly školy i školky, jelikož realizace nešly kvůli té kovidové době.“*

Jako řešení k větší návštěvnosti mateřských škol do veřejných knihoven by mohla být právě čtenářská průkazka pro školku/trídu MŠ. Školky by tak před dětmi udržovaly větší vztah s knihovnou a děti by si zapůjčených knih více vážily.

6.1.4 Jaké knihy si pedagogové MŠ půjčují ve veřejné knihovně

V první řadě je důležité se zodpovědět, zda vůbec pedagogové mateřských škol veřejné knihovny navštěvují.

V mnoho mateřských školách v Praze v rámci svých praxí jsem se setkala s tím, že si pedagogové půjčovali knihy do knihovniček/čtenářských koutků pro děti, kvůli nedostatku financí na nové knihy. S tím jsem se při analýze těchto tří případů nesetkala, dokud jsem neudělala rozhovor s jinou učitelkou v **MŠ u pobočky**, která vlastní na celou školku dva čtenářské průkazy, které si učitelky mezi sebou půjčují a využívají ve školce. Na rozdíl od paní učitelky knihovnice, tato paní učitelka chodí s dětmi pravidelně půjčovat knížky do třídy dle výběru dětí.

Podle knihovnic v dětském oddělení chodí učitelky z mnoha mateřských škol do knihovny, když potřebují **knihy ke konkrétním tématům**, a právě při své potřebě najít **materiály**

k tematickým plánům „*Potřebuji knihu, která se zabývá tímto a najít básničku o tomhle.*“
Knihovnice vědí, že se jedná o pedagogy pravděpodobně z mateřských škol.

Učitelé si nepůjčují tolik knih z pedagogicko-psychologické literatury, jelikož ty v mateřské škole mají nebo používají internet, ale spíše knihy do tematických celků pro děti.

Pro mateřské školy je snazší investovat do knih o vývoji dítěte, tedy do literatury pedagogické a psychologické, jelikož se s různými diagnózami setkávají častěji, ale mít literaturu na každý vzdělávací celek je pro mateřské školy finančně náročnější, a proto pedagogové preferují půjčování knih v knihovně, kde si knihu mohou i prolistovat a případně se poradit s knihovnicí o vhodném výběru knih.

6.1.5 Jaké aktivity vzniklé ze spolupráce veřejné knihovny a mateřské školy jsou u dětí nejvíce oblíbené

Z počátku bylo těžké na tuto otázku odpovědět, a proto jsem výsledek této otázky jsem si rozdělila dle respondentů – knihovnice, pedagogové a děti:

Podle knihovnice z městské knihovny je těžké vybrat jednu aktivitu, která by u dětí byla nejvíce oblíbená: „*Nejvíce mají rádi asi to divadlo a pak právě to prohlížení knížek po různých debatách. Děti jsou hodně sdílné, takže rádi říkají, jaké knížky mají doma, jaké mají rády postavy, s kým doma čtou a teď se právě hodně držím té akce poprvé v knihovně, ale když poukážu na ten vesmír, tak se jim snažím předávat nové věci, které jsou zajímavé a úplně by je nenapadly než úplně odborné informace. Protože nejsem paní učitelka, takže si ukazujeme, co by se třeba stalo, kdyby ve vesmíru jedli chleba nebo která zvířátka letěla do vesmíru. Je tedy těžké vybrat jednu aktivitu, ale je to stejné jako ve školce, že nejvíce je zaujmou věci interaktivní, aby aktivity měly časté změny a děti chvílku poslouchaly, pak něco hledaly a tak.*“ Kdyby měla knihovnice vybrat jednu aktivitu ze všech lekcí, ráda se děti ptá, kdo by chtěl být spisovatelem a potom společně hledají, v jakém regále by byla jeho knížka. Děti předškolního věku už zvládají znalost počátečních písmen, a tak se jim v regálech dobře hledá. Tato aktivita je pro děti hodně zajímavá a chtěly by pak své místo hledat všichni.

Pedagogové i knihovnice se ale shodovali na tom, že děti v tomto věku baví vše, co je interaktivní, jde tedy o interaktivitu bez ohledu na typ aktivit a činnosti dynamické – nalezneme v nich od každého trochu (chvilku poslouchat, chvilku něco hledat, chvilku si povídat). Momentálně je dost těžké vybrat akci, která by byla nejlepší z pohledu dětí i pedagogů, jelikož se z důvodu odmlky některé děti zúčastnily lekce pořádané knihovnou poprvé po dvou letech.

U dětí z MŠ u pobočky je momentálně nejoblíbenější poslední akce, které se zúčastnily, a to setkání se spisovatelem Filipem Rožkem, který napsal knihu *Gump – pes, který naučil lidi žít*. Jak už bylo uvedeno v teoretické části, spojení příběhu se zvířecím hrdinou je u dětí v předškolním věku velice oblíbené, zvláště pokud jde o živou bytost.

Děti z Mateřské školy předměstí se v tomto případě rozhovoru účastnit nemohly, ale kvůli dlouhé odmlce ani děti z ostatních mateřských škol nedokázaly popsat, co v knihovně rády dělají.

6.1.6 Jaký vliv má spolupráce veřejné knihovny a mateřské školy na čtenářství dětí

Z pohledu pedagogů si děti **půjčených knížek více váží** a děti získávají větší vztah ke knihám i čtenářství. Jak vypověděla jedna z učitelek: „*Motivují je k zamyšlení nad tím, o čem si chci vlastně číst, protože tam musejí hledat podle námětů*“.

Zaměstnanci veřejné knihovny vidí vliv v tom, že ne všichni rodiče mají dost peněz na to kupovat knížky a jak uvedla knihovnice: „*My vlastně dětem nabízíme tu možnost, aby je napadlo jít do knihovny, která není nebezpečným prostředím, každý si tu může najít knížku podle svého zájmu*“. Docházení do knihovny není jen o rozvíjení gramotnosti, ale je důležitý ten vztah nejenom s knihou, ale s institucí knihovny jako takovou. Knihovna má být prostředím pro setkávání, má vyvolávat pocit bezpečí, dítě by se mělo naučit chodit do knihovny rádo, dělat to rádo a chtít si něco přečíst. Knihovna otevírá možnost knihu vrátit a dítě se tak nezavazuje k tomu knihu přečíst jako když si knihu koupí.

Tisková zpráva Národní knihovny „České děti a mládež jako čtenáři v roce 2021“ uvádí, že nejmladší děti láká možnost půjčení časopisů, deskových her, ale i návštěva speciálních akcí, výtvarné dílny, divadlo.⁷

⁷ České děti a mládež jako čtenáři v roce 2021. *Simar: Výzkum, data a inspirace pro lepší rozhodování* [online]. Praha: Simar, 2022 [cit. 2022-07-07]. Dostupné z: <https://simar.cz/cerstve-namleto/ceske-deti-a-mladez-jako-ctenari-v-roce-2021.html>

Diskuse

Velké množství literatury se v dnešní době zabývá čtenářstvím v mateřských školách. Důležitým aspektem pro rozvoj čtenářství je bezpochybně knihovna jako instituce, ale studie a doporučení pro to, jak by měly knihovny s mateřskými školami spolupracovat, zatím nemáme, ale začínáme se k tomu přibližovat od roku 2018, kdy se Svaz knihovníků a informačních pracovníků ČR (SKIP) společně se 120 knihovnami v ČR připojil k mezinárodnímu projektu **Bookstart** pilotní verzi vlastního projektu **S knížkou do života**. Ačkoliv nejde o projekt pro děti předškolního věku, ale mladší, v roce 2020 vyšla navazující metodická příručka **Projekt S knížkou do života a čtenářská gramotnost**, která slouží pro práci knihoven s dětmi ve věku 3–6 let.

I když knihovny patří pod Ministerstvo kultury, jejich vzdělávací role spadá pod MŠMT a ve strategiích obou ministerstev doposud nenalezneme společný rámec ve spolupráci škol a knihoven. V *Hlavních směrech vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+* objevuje knihovna jako aktér neformálního vzdělávání. Naproti tomu v Koncepci rozvoje knihoven [2020] knihovna viděna do roku 2030 jako nepostradatelný partner pro MŠMT, MPSV a MMR ve všech stupních vzdělávání. Momentálně si můžeme klást otázku, zda budou tyto vize do roku 2030 naplněny.

Městská knihovna vybraná pro tuto práci spolupracuje se školami všech stupňů a je zapojena do projektu Bookstart, tedy **podporuje čtenářství od útlého věku**. Když jsem si procházela statistiky dané knihovny, zarazil mě fakt, že od roku 2018 registrovaných čtenářů do 15 let kleslo o více jak 400 a beletrie se v roce 2021 půjčilo celkem na dětském oddělení o 16 000 méně. Spekuluji nad tím, zda tento fakt způsobila pandemie onemocnění COVID-19 či zájem o knihovny opravdu klesl. Nicméně mnoho dětí předškolního věku nemají svou průkazku čtenáře a registrace a výpůjčky probíhají přes rodiče či sourozence.

Doznívající pandemie COVID-19 přineslo pro tuto práci neuskutečnění nezúčastněného pozorování, ale jako absolventka praxí a pracovnice vím, jak v dané knihovně takové akce pro mateřské školy probíhají. Očima učitelky mateřské školy musím uznat, že připravované lekce jsou dělané na míru dětem předškolního věku, ačkoliv knihovnice nemají odpovídající vzdělání v edukaci dětí předškolního věku. Z vlastní zkušenosti vím, že během 45minutové lekce knihovnice uplatňují dynamické činnosti, které děti se zaujetím plní, protože pro

mnoho dětí je knihovna místem, kam se podívají jen jednou za rok. Momentálně na dětském oddělení pracuje knihovnice, která si dálkově dodělávala zkrácené studium se zakončením maturitní zkoušky předškolní a mimoškolní pedagogiky, ale její studium se prací literaturou tolik nezabývalo, a spíše já jsem jí musela doporučovat literaturu vhodnou ke studiu čtenářských strategií a prací s příběhy.

Navštívit **tři různé případy mateřských škol** mi otevřelo oči více v tom, že práci s dětmi na dané téma ovlivňuje hlavně osobnost pedagoga. Osobně si myslím, že kdyby se mnou učitelky více komunikovaly, obsahy mých výsledků by byly obsáhlejší.

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo popsat reálný stav a možnosti spolupráce veřejné knihovny a mateřské školy v podpoře čtenářství dětí předškolního věku. V teoretické části jsou vymezeny všechny oblasti, ze kterých poté vycházím v praktické části.

Teoretická část se věnuje především čtenářství dětí předškolního věku, kde jsem vymezila podstatné pojmy a zaměřila se na literaturu pro děti a její žánry, které hrají roli nejenom v mateřských školách, ale i ve veřejných knihovnách. Vzhledem k tématu této práce jsem se snažila popsat mateřské školy a jejich funkčnost ve vztahu ke čtenářství a veřejné knihovny ve vztahu k dítěti předškolního věku ve skupině dětí z MŠ. Praktická část nese kvalitativní charakter a vychází z jedné hlavní výzkumné otázky:

- Jakým způsobem spolupracuje MŠ s veřejnou knihovnou?

Na ní se pojí dalších 6 specifických otázek:

- Jaké aktivity nabízí veřejná knihovna mateřským školám?
- K jakým účelům třídy MŠ dochází do knihovny?
- Jak často MŠ navštěvuje veřejnou knihovnu?
- Jaké knihy si pedagogové MŠ půjčují ve veřejné knihovně?
- Jaké aktivity vzniklé ze spolupráce veřejné knihovny a mateřské školy jsou u dětí nejvíce oblíbené?
- Jaký vliv má spolupráce veřejné knihovny a mateřské školy na čtenářství dětí?

Využívám design případové studie, konkrétně deskriptivní případová studie. Pro tuto práci jsem využila jako metodu sběru dat polostrukturovaný hloubkový rozhovor s pedagogy, knihovnicí, skupinové rozhovory s dětmi a obsahovou analýzu čtenářských prostředí v mateřských školách a vybrané knihovně. Původním plánem byla triangulace dat, kdy mělo být zakomponované i nezúčastněné pozorování dětí na lekci pořádané knihovnou, ale doznívající pandemické okolnosti COVID-19, to neumožňovaly. Získané data analyzuji v praktické části vztah vybraných případů ke čtenářství a veřejné knihovně a vztah knihovny k dětem v předškolním zařízení.

Případem pro tuto práci mi byly tři mateřské školy, které jsem charakterizovala v praktické části a jedna veřejná knihovna.

Na základě všech získaných dat se snažím popsat reálný stav možnosti spolupráce veřejné knihovny a mateřské školy v podpoře čtenářství. Mateřské školy i veřejná knihovna se snaží navzájem udržovat kontakt a seznamovat děti s prostředím knihovny, ale velkou roli hraje vzdálenost a organizační možnosti dané mateřské školy. Mateřské školy navštěvují knihovnu 2x ročně a mateřská škola, která spolupráci teprve domlouvá, chce do knihovny docházet též minimálně 2x ročně. Bohužel v posledních dvou letech školy knihovny nenavštěvovaly kvůli pandemii COVID-19. Mateřské školy dochází do městské knihovny za účelem seznámení s prostředím a chodem instituce, které probíhá vzhledem k věku formou hry. Snaha pedagogů i knihovnic pramení v ukotvení vztahu ke knihám a možnosti si knihy půjčovat a vracet bez pocitu „musím si to přečíst“. Knihovna má být místem bezpečí a dítěti přinášet radost a jak vypověděly knihovnice, často se po lekcích děti vrací s rodiči a ukazují jim, jaké knihy dopoledne prolistovaly a jaké by si chtěly půjčit domů.

Pokud bych měla pronést doporučení, zřídila bych mateřským školám čtenářské průkazky do knihovny, stejně, jako to má MŠ u pobočky. Děti by tak mohly s pedagogy navštěvovat knihovnu častěji v rámci dopoledních vycházek za špatného počasí a obměňovat fond své třídní knihovničky, která se u všech třech případů skládala ze starých, poničených knih i z 50. let.

Tato práce mi přinesla nové poznatky ze spolupráce veřejných knihoven a mateřských škol očima učitelek, které jsou pro mě přínosné z hlediska profese budoucí učitelky. Zároveň na základě rozhovoru pracovnice knihovny došly k závěru, že seznam lekcí pro školy by měly aktualizovat. Z obou stran respondentů je důležité prohlubovat vzájemný vztah dětí ke knihám i institucím veřejných knihoven. Další možnost směřování výzkumu by bylo vhodné zaměřit přímo na konfrontaci dětí a jejich vztahu ke knihovnám, protože z důvodu pandemie COVID-19 nebylo možné tento výzkum uskutečnit, jak bylo uvedeno v původním záměru.

Všem zúčastněným respondentům přeji, aby spolupráce knihoven s mateřskými školami vycházela lépe než za poslední dva roky.

Seznam použitých informačních zdrojů

CEJPEK, Jiří. *Dějiny knihoven a knihovnictví*. 2. dopl. vyd. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0323-3.

ČERNÁ, Olga. *Čtení není žádná nuda: náměty k rozvíjení čtenářské gramotnosti a radosti ze čtení*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0720-7.

FRIEDLANDEROVÁ, Hana, Irena PRÁZOVÁ, Hana LANDOVÁ a Vít RICHTER. *České děti a mládež jako čtenáři 2017*. Brno: Host, 2018. ISBN 978-80-7577-804-8.

HOMOLOVÁ, Kateřina. *Čtenářská propedeutika*. Ostrava: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, 2009. ISBN 978-80-7368-657-4.

HOUŠKOVÁ, Zlata a Veronika LAUFKOVÁ. *Jak na projekt S knížkou do života (Bookstart): metodická příručka*. 1. vydání. Praha: Národní knihovna České republiky – Knihovnický institut, 2018. ISBN 978-80-7050-703-2.

CHOU, Mei-Ju, Jui-Ching CHENG, & Ya-Wen CHENG. Operating Classroom Aesthetic Reading Environment to Raise Children's Reading Motivation. *Universal Journal of Educational Research* 2016, 4: 81–97.

IPK - informace pro knihovníky [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2019 [cit. 2022-05-25]. Dostupné z: <https://ipk.nkp.cz/homepage-ipk>

KOONTZ, Christie a Barbara GUBBIN, ed. *Služby veřejných knihoven: směrnice IFLA*. 2., zcela přeprac. vyd. Praha: Národní knihovna České republiky - Knihovnický institut, 2012. ISBN 978-80-7050-612-7.

Koncepce rozvoje knihoven v České republice na léta 2021-2027 s výhledem do roku 2030: *Knihovny - pilíře občanské společnosti, vzdělanosti a kultury*. Praha: Národní knihovna České republiky - Knihovnický institut, 2020. ISBN 978-80-7050-734-6.

KOŤÁTKOVÁ, S.. *Dítě a mateřská škola*. 1. vydání. Praha: Grada, 2008. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1568-1.

KUBÍČEK, Jaromír. *Dějiny veřejných lidových knihoven v českých zemích*. Brno: Moravská zemská knihovna, 2019. ISBN 970-80-7051-250-0.

KUBÍČEK, Jaromír. Vznik Československa a prvního knihovnického zákona z roku 1919. *Knihovna: knihovnická revue*. 2018, (29)2, 33–50. ISSN 1801-3252. Dostupné z: <https://knihovnarevue.nkp.cz/dokumenty/2018-2/kubicek.pdf>

Knihovny současnosti 2021: *sborník z 29. ročníku konference*. Brno: Sdružení knihoven České republiky, 2021. 978-80-86249-94-0. Dostupné z:

https://sdruk.cz/wp-content/uploads/2022/01/knihovny_soucasnosti_2021-final.pdf

LAUFKOVÁ, Veronika a Adéla GOLDMANOVÁ. *Rozvoj čtenářské gramotnosti v praxi mateřské školy* [online]. Praha: Univerzita Karlova Pedagogická fakulta, 2020 [cit. 2022-06-15]. ISBN 978-80-7603-202-6. Dostupné z:

<https://vydavatelstvi.pedf.cuni.cz/index.php/2020/11/08/rozvoj-ctenarske-pregramotnosti-v-praxi-materske-skoly-2/>

LAUFKOVÁ, Veronika. *Čtenářský koutek v mateřské škole s doporučením na kvalitní tituly vydané po roce 1989*. Ilustroval Adéla GOLDMANOVÁ. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2020. ISBN 9788076031937

MATĚJČEK, Zdeněk. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte: normy vývoje a vývojové milníky z pohledu psychologa : základní duševní potřeby dítěte : dítě a lidský svět*. Praha: Grada, 2005. Pro rodiče. ISBN 80-247-0870-1.

MERTIN, Václav a Ilona GILLERNOVÁ. *Psychologie pro učitelky mateřských škol*. 3. vydání. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0977-5

MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-X

NAVRÁTILOVÁ, Hana. *Literatura pro děti: distanční studijní opora* [online]. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2018 [cit. 2022-05-25]. Dostupné z: <https://docplayer.cz/105848826-Literatura-pro-deti-distanzni-studijni-opora-mgr-hana-navratilova.html>

PENNAC, Daniel. *Jako román*. Přeložil Helena BEGUIVINOVÁ. Praha: Mladá fronta, 2004. ISBN 80-204-1140-2.

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání [online]. Praha: MŠMT, 2021 [cit. 2021-05-01]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/56051/>

ŠIMEČEK, Zdeněk a Jiří TRÁVNÍČEK. *Knihy kupovati...: dějiny knižního trhu v českých zemích / Zdeněk Šimeček, Jiří Trávníček*. 2014. ISBN 9788020024046.

ŠVEJDOVÁ, Hana. Čtenářská pregramotnost a její cíle v praxi mateřských škol. *Čteme si, hrajeme si, poznáváme...: Metodika čtenářské pregramotnosti* [online]. České Budějovice: Pedagogická fakulta, JU v Českých Budějovicích, 2019, str. 5 [cit. 2022-06-15]. Dostupné z:

http://www.pf.jcu.cz/misc/pvupms/doc/Metodika_ctenarske_pregramotnosti.pdf?fbclid=IwAR1DOctFAVHUw39rTyLu1Cd1QiG2sDSDp5mRRYucaUh8GVvOdl0Vf6gZD9

ŠVEJNOHOVÁ, Alena. *Dětské knihovny v mateřských školách: možnosti, limity a výzvy* [online]. Praha, 2017 [cit. 2018-11-29]. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/90672>. Diplomová práce. Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy.

TĚTHALOVÁ, Marie. *Jen čtení před spaním nestačí*. Časopis pro výchovu a vzdělávání dětí od 3 do 8 let v MŠ a ŠD. 2018, XXV(3), 8-10. ISSN 1210-7506

TRÁVNÍČEK, Jiří. *Čteme?: obyvatelé české republiky a jejich vztah ke knize: (2007)*. Vyd. 1. Brno: Host, 2008. 207 s. ISBN 978-80-7294-270-1.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-09568.

VEČEŘOVÁ, Petra. *Československé knihovnictví v letech 1939–1959: vybrané problémy historického vývoje*. *Knihovna: knihovnická revue*. 2017, 28(2), 20–36. ISSN 1801-3252.

VÍŠKOVÁ, Dagmar. (2011). *Čtenářský koutek pro všechny*. In *Kritické listy*, roč. 2011, č. 44, podzim, s. 17-18

VOBORNÍKOVÁ, Michaela. *Knihovny a knihovnictví v českých zemích v letech 1938 – 1945*. 2016 Dostupné z: <https://ikaros.cz/knihovny-a-knihovnictvi-v-ceskych-zemich-v-letech-1938-1945>

Zákon 257/2001 Sb. ze dne 29. června 2001 o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon). In: *Sbírka zákonů České republiky*. Částka 98, s. 5683- 5688. Dostupné také z: https://ipk.nkp.cz/legislativa/01_LegPod/knihovni-zakon-257-2001-sb.-a-navazneprovadeci-prepisy/Zakon257.htm

Seznam příloh

Příloha 1 – Rozhovor s knihovnicí městské knihovny v Jihočeském kraji

Kolik mateřských škol spolupracuje s dětským oddělením (odhadem)? A jak často knihovnu navštěvují během školního roku?

„Jestli bych to měla říct teď odhadem, myslím si, že asi 5 mateřských škol. U té skupiny školkových dětí je to aspoň jednou za rok. Někdy přijdou dvakrát, ale to jsou spíš výjimky. Většinou uděláme nějaké obecné setkání, že poznají knihovnu a pak se domluvíme případně na dalších programech.“

Odhadem jste řekla 5 mateřských škol. Máte povědomí o tom, zda jsou veřejné/alternativní/soukromé?

„Chodí sem církevní, pak teda hodně veřejné a myslím si, že tu byla i montessori. Tím, že nemají specifické požadavky na průběh programu, tak zaměření školky nehraje takovou roli. Nikdy jsem se nesešla s tím, že by takový požadavek měly.“

Jakým způsobem veřejná knihovna navozuje spolupráci s MŠ?

„Někdy je oslovíme svými hlasy, a to když nabízíme nějaké speciální lekce, na které máme konkrétní osobnosti, ale většinou máme dostatek zájemců a středy s pátky, kdy tyto akce pořádáme máme dost plno, takže to spíše funguje na tom, kdo se ozve sám. My je jako nevyhledáváme, ale pokud bychom chtěli, tak máme kontakty na paní učitelky, se kterými spolupracujeme a můžeme se jim ozvat či jim nabídnout nějaké další téma. Pořádáme i divadýlka, kdy pozveme jednoho až dva herce, aby to nebylo tak finančně náročné a oni přijdou do knihovny, kde pro třídy hrají. Školky to mají zadarmo, financuje to knihovna, takže na tyto akce jsme oslovovali učitelky, ale ono je těžké vybrat školky které pozvete a které ne. Tím že ty spolupráce probíhají dlouho, tak už ale víme, o co mají ty dané paní učitelky zájem. Když se vlastně podívám o rok zpět, tak jsme vyhovovali jenom na vyžádání, protože ještě teď na podzim jsme doháněli školy i školky, jelikož realizace nešly kvůli té kovidové době.“

Jaké aktivity nabízí veřejná knihovna mateřským školám? Jsou i jiné než na webu knihovny?

„Jedná se teda předně o ty co máme vypsáné na webu, ale jak jsme se už bavili, na některé lekce máme externisty nebo pořádáme ty divadýlka, ty na internetu nejsou. Právě lekce s naším externistou jsou moc hezké, ale finančně náročné, tak je využíváme hlavně u starších, kdy vlastně děti na základní škole dokážou více spolupracovat. Na druhou stranu, co bychom měli odebrat z nabídky na webu je čtení s nečtenáři. Na to se lidi neozývají a už je to tam dlouho a musela bych se na to znovu připravovat.“

Taková lekce musí být časově i na přípravu náročná, koukala jsem v popisu, že je pro 1 autora a 10 dětí?

„Opravdu? Já jsem tuto lekce nikdy nepořádala. Vymysleli ji kolegyně přede mnou a my jsme ji tam nechaly. Ačkoliv jsme od nich dostala i nějaký prospekt, jak tuto akci pořádat. Nikdy ji nikdo nechtěl a ani teď si úplně nevybavuji, co by to mělo obsahovat. Jinak když už jsme u toho, tak mě napadá, že je vlastně ideální, když se lekce účastní 15 dětí v té skupině, ale často se stává, že jich paní učitelka přivede 20-24, protože je prostě nemá kam dát, tak to děláme i s větší skupinou, ale hůř se s ní pracuje, nedostane se na všechny a třeba při lekci o vesmíru prostě v takovém počtu nejde, aby se dostalo na všechny. Nebo když pro ně mám zalaminované kartičky k aktivitám, nemůže ji v ruce držet každý.“

K jakým účelům třídy MŠ dochází do knihovny vašeho pohledu?

Na tuto otázku jsme si v podstatě už odpověděli, ale když se Vám ty školky ozvou, že by měly zájem o nějakou akci, co preferují? Jestli se chtějí zaměřit spíš na nějakou čtenářskou gramotnost a hrát si s nějakou knihou anebo právě spíš seznámení s prostředím knihovny?

„Spíš bych řekla seznámení s knihovnou, protože to jim ve školce nenahradí, a i když jsme jim v kovidové době navrhli třeba něco online, tak o to nebyl takový zájem. A je to tak i správně, aby do knihovny přišly, bylo jim tu dobře, prozkoumávaly, aby viděly, kde jsou knížky zase jiným zdrojem, naučily se sem chodit, prostě je přivádět k tomu čtení a ke knížkám z jiného pohledu, protože to předčtenářství není jenom rozvíjení nějakých těch gramotností a čtení, psaní, ale důležitý je ten vztah – mít to rád, dělat to rád, chtít si něco přečíst. Když si s rodiči koupí knížku, dají za to peníze a vlastně se zavazují k tomu, že ji

musí přečíst, kdežto knihovna jim umožňuje knihu vrátit, nezavazuje je k tomu, že ji musí přečíst a přijde mi hrozně fajn, když se vlastně po těch lekcích dětí do knihovny vrací s rodiči a ukazují jim s jakou knihou si dnes dopoledne listovaly a jakou by si chtěly půjčit domů.

No, takže k jakým účelům, hlavně aby to tady poznaly, získaly vztah ke knihám a knihovně, protože u malých dětí je to hodně o emocích.“

Jaké si myslíte, že jsou u dětí nejvíce oblíbené aktivity? Jestli to jsou spíše ty autorské čtení nebo něco jiného?

„Nejvíce mají rádi asi to divadýlko a pak právě to prohlížení knížek po různých debatách. Děti jsou hodně sdílné, takže rádi říkají, jaké knížky mají doma, jaké mají rády postavy, s kým doma čtou a teď se právě hodně držím té akce poprvé v knihovně, ale když poukážu na ten vesmír, tak se jim snažím předávat nové věci které jsou zajímavé a úplně by je nenapadly než úplně odborné informace, protože nejsem paní učitelka, takže si ukazujeme, co by se třeba stalo, kdyby ve vesmíru jedly chleba nebo které zvířátka letěla do vesmíru. Je tedy těžké vybrat jednu aktivitu, ale je to stejné jako ve školce, že nejvíce je zaujmout věci interaktivní, aby aktivity měly časté změny a děti chvilku poslouchaly, pak něco hledaly a tak. Nebo je bavi, když se jich zeptám, jestli by chtěl být někdo spisovatelem, tak pak hledáme, na kterém místě by měl svou knížku, přece jenom ty předškoláci už umějí první písmeno svého příjmení, tak je to i pro ně hodně zajímavé a pak to chtějí i ostatní děti.“

Jaký si myslíte, že mají veřejné knihovny vliv na čtenářství dětí předškolního věku?

„No tak v podstatě to už padlo, ale velkým vlivem je právě to, že ne všichni rodiče nemají dost peněz na to kupovat knížku a my vlastně těm dětem nabízíme tu možnost, aby je napadlo jít do knihovny, která není nebezpečným prostředím, každý si tu může najít knížku podle svého zájmu, kluci dinosaury a tak.“

Stává se i, že by knihovnice docházeli do školek na nějaké programy?

Napadlo nás to, ale vlastně to není potřeba. Určitě je důležitá ta změna prostředí. Mysleli jsme na to hlavně v té kovidové době a když se postupně uvolňovalo a oni ještě nemohly sem a my jsme mohli tam, ale nakonec jsme k tomu nepřistoupili a počkali jsme, až se situace více uvolní. Pro nás by to znamenalo docházení, stěhování knih, více pracovníků a bylo by to dost náročné. Děti ale potřebují změnu, a i paní učitelky si odpočinou rády v jiném

prostředí, kde se jim o program postará někdo jiný. Je pravda, že pro některé školy cesta sem je dost náročná, a tak jezdí převážně s předškoláky, jelikož cesta autobusem by pro mladší byla dost náročná a únavná.“